2011 04

INFORMATIE PROFESSIONAL

vakblad voor informatiewerkers

01
Samenhang
Verrijkte publicaties

02
Den Haag
World Library Capital

03
Toekomstbeeld
Eén onderwijs-bibliotheek

04
Weekboek
East Asian Library

Digitaal erfgoed
Verdien-modellen

Gebeurt er nog wat?

Het laatste nieuws voor IP'ers op InformatieProfessional.nl

Is het nog wel een beetje bij te houden voor de informatieprofessional 2.0? Met duizenden nieuwsbronnen, biblioblogs, sociale netwerken en getwitter krijgt u wellicht de neiging om weg te kruipen.

InformatieProfessional brengt u dagelijks gratis het toegesneden vaknieuws. Overzichtelijk en relevant. Met reactiemogeijkheid. Desgewenst per e-mail geserveerd, tweemaal per week. Ook op de site en per RSS verkrijgbaar.

INFORMATIE PROFESSIONAL
vakblad voor informatiewerkers

REDACTIONEEL

Tulpenbollen

Privacybescherming blijft actueel. Zo is onlangs een kritisch WRR-rapport verschenen over het koppelen van overheidsbestanden en blijven er twijfels bestaan over het elektronisch patiëntendossier en de veiligheid van sociale media. Intussen is het alweer vijf jaar geleden dat de Wet Bevoegdheden vorderen gegevens werd aangenomen. Wij maakten ons toen zorgen over de privacy van bibliotheekgebruikers. Tijd voor een evaluatie (zie pagina 12).
John Mackenzie Owen blikt in dit nummer vooruit en ziet de bibliotheek als probleem bij kennisdeling. Gelukkig ziet hij ook een oplossing. Zo kort voor zijn emeritaat lanceert hij als vanouds een provocerend idee.
Marten Disberg, geïnterviewd na zijn vertrek bij Reekx, kijkt terug. En ook naar de toekomst, van hemzelf en van het vak.
Maar eerst het geld. Digitaliseren is kostbaar, dus wordt er nagedacht over manieren om met het gedigitaliseerde materiaal geld te verdienen. Of is commerciële exploitatie juist geen optie en hoort het materiaal gratis voor hergebruik beschikbaar te komen? In de erfgoedsector wordt geëxperimenteerd met beide modellen, blijkt uit een rondvraag (zie pagina 14).
Het nieuwskatern van InformatieProfessional is dit jaar verrijkt met een fotospread en een Q&A-rubriek. En de automaat of automatiek is weer helemaal terug. Met boeken dit keer, of met het kwartje van Kok en tulpenbollen.

Marieke Kramer
redactie@informatieprofessional.nl

2011 04

nieuws 4 | Q&A Den Haag 8 | column 13 | recht op informatie 27 | weekboek 28 | agenda 33 | verschenen 35 | colofon 36 | exposities 37 | professional in het nieuws 38 | overstap 38 |

PAG 12 MARIAN KOREN
Wet Bevoegdheden vorderen gegevens geëvalueerd
De Wet Bevoegdheden vorderen gegevens is na vijf jaar geëvalueerd. Bibliotheken vreesden indertijd voor visexpedities, maar in het evaluatierapport blijken ze helemaal niet te worden genoemd.

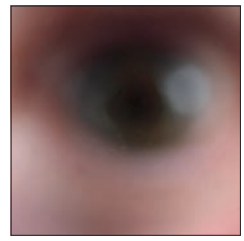

PAG 14 MARIE-JOSÉ KLAVER
Kassa voor digitaal erfgoed
Terwijl toonaangevende erfgoedinstellingen hun collecties vrijgeven voor gratis (her)gebruik, denken andere organisaties na over nieuwe manieren om geld te verdienen met gedigitaliseerd materiaal. Betekent vrijgeven geld weggooien?

PAG 18 JOHN MACKENZIE OWEN
De Nederlandse Bibliotheek voor het Onderwijs
De rol van bibliotheken bij het delen van kennis wordt belemmerd door de instandhouding van veel overbodigs, stelt Mackenzie Owen. Het concept De Nederlandse Bibliotheek voor het Onderwijs kan een aanzet zijn om bibliotheekvoorzieningen weer actueel en relevant te maken.

PAG 22 MARIE-JOSÉ KLAVER
Marten Disberg: 'Beheren van informatie is almaar complexer geworden'
Marten Disberg, directeur van Reekx, besloot onlangs na 26 jaar afscheid te nemen van het bedrijf waarvan hij medeoprichter is. InformatieProfessional sprak met hem over zijn carrière, het informatievak en zijn nieuwe functie als coach en counselor.

PAG 30 JOHN DOOVE EN MARTIN SLABBERTJE
Verrijkte publicaties
De serie Data doen ertoe benadrukt het groeiende belang van onderzoeksdata. Maar in de wetenschappelijke communicatie draait het nog vooral om tekstuele publicaties waarin de onderzoeksresultaten worden gepresenteerd. Verrijkte publicaties brengen het beste van deze twee werelden samen.

Het volgende nummer van InformatieProfessional verschijnt 29 april. Bijdragen voor dat nummer zijn welkom tot 11 april.

Nationale Automatiek

Trek in een geschiedenissnack? In april opent de Nationale Automatiek in Nieuw Land in Lelystad. Hier kun je voor een of twee euro alledaagse objecten met een historisch verhaal kopen. Bijvoorbeeld het kwartje van Kok, of de tulpenbol. Vervolgens wordt bezoekers gevraagd naar hun persoonlijke verhaal bij het object. Ook kan iedereen suggesties doen voor nieuwe objecten voor in de trekmuur.

In 2010 stond de trekmuur in het Amsterdam Museum en TwentseWelle. Er werden duizenden objecten verkocht en tijdens verschillende acties werden honderden verhalen van bezoekers verzameld. De komende twee jaar wordt de Nationale Automatiek doorontwikkeld door het Nationaal Historisch Museum. Hiervoor kregen ze een subsidie van Stichting DOEN. Samen investeren ze in het verbeteren van de publieksparticipatie met de trekmuur en de website, het koppelen van de automatiek aan het semantische netwerk van het Nationaal Historisch Museum en het organiseren van vijftig publieksactiviteiten. De Nationale Automatiek zal tot minstens eind 2012 blijven rondreizen door Nederland om mensen op een nieuwe manier in contact te brengen met geschiedenis.

automatiek.innl.nl <

Foto: Fred Ernst

Proeftuin ebooks in bibliotheken

Vereniging Openbare Bibliotheken wil samenwerken, maar niet met reeds bestaand platform.

Foto: Gwyneth Jones

Voor bibliotheken is het aanbieden van ebooks problematisch. Ze worden gehinderd door een beperkt aanbod en auteursrechtelijke problemen. Om het aanbod van ebooks te vergroten en de rechten te regelen, is de Vereniging Openbare Bibliotheken (VOB) begonnen met een reeks gesprekken met betrokkenen. De VOB spreekt onder meer met rechtenorganisaties zoals Lira, de Groep Algemene Uitgevers (GAU) en individuele uitgevers.

Het doel van de gesprekken is onderzoeken of samenwerking mogelijk is bij het aanbod van ebooks. De VOB wil een proeftuin voor ebooks in openbare bibliotheken inrichten. 'In de "proeftuin" willen we met uitgevers, auteurs en openbare bibliotheken samen onderzoeken welke propositie aantrekkelijk is voor alle partijen en hoe een concreet aanbod van ebooks door openbare bibliotheken in de praktijk uitwerkt,' aldus de VOB. De vereniging wil in de proeftuin onder meer onderzoeken hoe groot de vraag naar ebooks via openbare bibliotheken is en hoe het profiel van de ebooklener eruitziet. Ook wil de VOB onderzoeken of bibliotheken dankzij een ebookaanbod meer uitleningen kunnen realiseren.

NDB|Biblion behoort niet tot de gesprekspartners van de VOB. Dat vermeldt de vereniging expliciet op haar website. NDB|Biblion beschikt zelf over een ebookplatform waarin 200 ebooktitels en 300 digitale luisterboeken worden aangeboden. In een reactie op de site van *Bibliotheekblad* op de plannen van de VOB zegt Henk Das, directeur van NBD|Biblion, dat al 50 bibliotheken in het ePlatform van zijn organisatie hebben geïnvesteerd. Das wil niet ingaan op de opmerking van de VOB. 'Het laatste dat deze branche nu kan gebruiken is ruzie. Daar zijn onze klanten terecht niet in geïnteresseerd. Wel in onze producten en dienstverlening, hetgeen blijkt uit de recent sterk toegenomen belangstelling voor onze ebookproducten,' aldus Das.

De proeftuin moet medio 2011 van start gaan. Eind april wordt er al een 'eregalerij' van ebooks gepresenteerd door het Letterkundig Museum en de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL). Deze eregalerij bestaat uit 25 rechtenvrije titels uit de klassieke Nederlandse en Vlaamse literatuur. De literatuur wordt gecombineerd met achtergrondinformatie over de auteur in de vorm van filmpjes, foto's en uitgebreide en gevarieerde documentatie. <

Google lanceert explorer voor open data

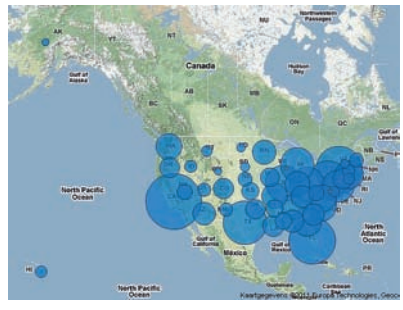

Verspreiding van kanker in de VS

Zoekbedrijf Google heeft een gratis programma gemaakt waarmee gebruikers open datasets kunnen visualiseren. De Google Public Data Explorer bevat 27 datasets van onder meer de Wereldbank, Eurostat, IMF en de Amerikaanse overheid. Daarnaast biedt het programma de mogelijkheid om eigen datasets te uploaden. Gebruikers kunnen met de applicatie zelf interactieve grafieken en kaarten maken en teruggaan in de tijd. Zo kun je zien hoe bijvoorbeeld het aantal kankergevallen in de loop der jaren is toegenomen. www.google.com/publicdata <

Afbeelding uit alma.boijmans.nl

Pollepel, gedateerd 1650-1750

Museum Boijmans lanceert nieuwe collectiesite

Online database koppelt pre-industriële gebruiksvoorwerpen aan schilderijen.

Museum Boijmans Van Beuningen lanceerde onlangs de website ALMA (Afbeelding Linkt met Artefact). Deze online database koppelt pre-industriële gebruiksvoorwerpen aan schilderijen en prenten waarop deze voorwerpen staan afgebeeld. Hoe zag een houten pollepel er in het echt uit die te vinden is op *De marskramer* van Jeroen Bosch? Waar werden in de zeventiende eeuw pasglazen voor gebruikt? Welke voorwerpen op Han van Meegerens *Emmaüsgangers* ontmaskeren deze beroemde Vermeervervalsing opnieuw? Het antwoord op deze vragen is te vinden op de website alma.boijmans.nl.

ALMA is gebaseerd op het onderzoek van conservator Alma Ruempol (1939-1992). Ruempol begon haar onderzoek in het museum naar alledaagse gebruiksvoorwerpen en kunstnijverheid in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Geïnspireerd door de rijke kunstcollecties van het museum besloot zij om de schilderijen en prenten als visuele bron te gebruiken. Ruempol legde een kaartenbaksysteem aan waarin ze verbanden duidelijk maakt tussen de gebruiksvoorwerpen uit de collectie Van Beuningen-de Vriese, een particuliere verzameling van Europese gebruiksvoorwerpen (twaalfde tot en met negentiende eeuw) en de pre-industriële kunstcollectie van het museum.

Omdat het kaartsysteem niet toegankelijk was voor onderzoekers en het publiek heeft het museum in 2008, in samenwerking met Reekx, subsidie aangevraagd om van het papieren documentatiesysteem een webtoepassing te maken. Deze subsidie is in datzelfde jaar door SenterNovem gehonoreerd. Vanaf dat moment heeft het museum zich ingespannen om 15.000 objecten, 5.000 prenten en enkele honderden schilderijen te digitaliseren en gestructureerd te registreren. Designbureau Fabrique heeft gelijktijdig de webtoepassing ontwikkeld en Reekx heeft het project begeleid.

Op de ALMA-site is te zien hoe vele beeldende voorstellingen de oorspronkelijke gebruiksfunctie van voorwerpen tonen. Omgekeerd blijken uitgebeelde objecten zelf soms nieuw licht te kunnen werpen op het werk van beeldend kunstenaars.

In een tentoonstelling in de Kunst Studio, de educatieve ruimte van het museum, wordt tot 1 augustus a.s. een indruk gegeven van de verrassingen die de onderzoeker tegenkomt bij het gebruik van ALMA. Enkele interessante casestudies worden gepresenteerd, terwijl er voor de bezoeker gelegenheid is om zelf aan de slag te gaan met ALMA. Op de tentoonstelling zijn ook de kaartenbakken van Alma Ruempol te zien. <

>> Van Dijk Educatie koopt selexyz zakelijk

Na de overname van alle selexyz-campuswinkels – die de naam studystore hebben gekregen – heeft Van Dijk Educatie ook selexyz zakelijk in Houten overgenomen. Deze businessunit van het voormalige BGN/selexyz-concern is gespecialiseerd in het leveren en beheren van boeken en abonnementsgebonden artikelen voor organisaties, bedrijven en instellingen. Selexyz zakelijk gaat verder onder de naam Van Dijk Zakelijk, maar blijft vanuit Houten opereren. Hiermee is de continuïteit voor alle klanten en de veertig medewerkers gewaarborgd. <

>> Bronboek e-mailt ebook vanuit winkel

Lezers die liever niet online een ebook bestellen, kunnen binnenkort in de reguliere boekwinkel terecht. Tenminste, als het aan de makers van Bronboek ligt. Volgens Bart van der Sluijs, softwareontwikkelaar bij Bronboek, willen veel vaste klanten van boekhandels geen ereaders en ebooks via internet kopen, maar wel in de winkel. Dat zegt hij in *Boekblad*. De boekhandelaar kan met de Bronboek-software in de winkel een digitaal boek mailen aan de klant. Het is niet mogelijk om met Bronboek een ebook direct op de ereader van de klant te zetten. <

Foto: Monica Ongpin

>> Google neemt videobedrijf over

Google heeft het Ierse bedrijf Green Parrot Pictures overgenomen voor een onbekend bedrag. Green Parrot Pictures maakt technologie voor het verbeteren van de kwaliteit van filmpjes op YouTube, een dochter van Google, die gemaakt zijn met een mobiele telefoon. <

Q&A

Op 14 april wordt 'The Hague – World Library Capital' officieel gelanceerd, ter gelegenheid van de IFLA Presidential Conference 'Libraries driving Acces to Knowledge' op diezelfde dag in de hofstad. Het nieuwe netwerk verbindt de stad en haar internationale bibliotheekgemeenschap. Initiatiefnemer **Marian Koren** vertelt.

Wat hebben Den Haag en de bibliotheken met elkaar gemeen?

Den Haag is natuurlijk een internationale stad. Dat internationale karakter komt tot uitdrukking op het terrein van vrede en recht; denk bijvoorbeeld aan het Vredespaleis en het Internationaal Strafhof die hier gevestigd zijn. Maar ook zie je dat terug bij tal van organisaties, actief op het terrein van bibliotheken, informatie en kennis. Bovendien: bibliotheken staan voor vrijheid van meningsuiting, recht op informatie, gelijke toegang tot een veelheid van informatiebronnen en beogen bij te dragen aan kennis, cultuur en ontwikkeling in een democratische en goed geïnformeerde samenleving. Deze doelstellingen sluiten goed aan bij de doelstelling van Den Haag als internationale stad van Vrede en Recht.

En zo kwam je op het idee om een Haags internationaal netwerk te creëren?

Precies. Door de aanduiding The Hague – World Library Capital versterkt de internationale bibliotheekwereld in Den Haag de doelstelling van de stad. En omgekeerd. Bibliotheekwerk moet zichtbaar zijn, en wereldwijd kunnen we veel laten zien. Het Nederlandse bibliotheekwerk kan daar veel meer van profiteren. Het idee van het netwerk, in samenwerking met FOBID en de OB Den Haag gepresenteerd, kreeg van de gemeente Den Haag een startsubsidie.

Doen alle bibliotheken in Den Haag mee?

Een netwerk moet groeien. We hebben een eerste inventarisatie gemaakt met als groepen: de kern van internationale bibliotheekorganisaties, vervolgens bibliotheken met een internationale uitstraling of context, dan de bibliotheken en het Haags Informatie Netwerk, en ook Haagse organisaties verwant met bibliotheek- en internationaal werk. Een verrassende lijst van zo'n 70-80 organisaties, waaronder tal van kleinere, die veel plezier van zo'n netwerk kunnen hebben.

Wat kunnen we het komende jaar verwachten?

Alle betrokken bibliotheekorganisaties kunnen hun eigen (inter)nationale activiteiten en conferenties in Den Haag mede voorzien van het label 'The Hague – World Library Capital', in een centrale kalender, en zo meer uitstraling en ondersteuning krijgen. Het netwerk komt een of twee keer per jaar bijeen. We werken aan een bijeenkomst in oktober, aangehaakt bij een bestaand evenement of thema, maar met alle gelegenheid om kennis uit te wisselen, strategisch, praktisch: echt een netwerk. <

'Overheid heeft geen zicht op eigen informatiestromen'

Politiek en bestuur denken te veel aan techniek en te weinig aan informatie.

De overheid moet meer verantwoordelijkheid nemen op ict-gebied. Dat staat in het WRR-rapport 'iOverheid' dat onlangs is overhandigd aan minister Donner van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Zowel politiek als bestuur denken volgens de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) nu te veel in termen van techniek en niet in termen van de informatiestromen die door het verknopen van netwerken en ontelbare ict-initiatieven van cruciaal belang zijn geworden. Men redeneert nog vanuit de traditionele gedachte van de elektronische overheid (eOverheid), met een sterke nadruk op techniek en dienstverlening, aldus de WRR. Maar in de dagelijkse praktijk van beleid en uitvoering is een informatie-Overheid (iOverheid) ontstaan. Dit is een overheid die volop 'draait' op nieuwe informatiestromen die door ict mogelijk zijn gemaakt. Die informatiestromen richten zich bovendien, behalve op dienstverlening, ook steeds meer ook op controle en zorg. De informatie, die circuleert en wordt gedeeld in de netwerken van overheidinstanties, bepaalt steeds sterker het karakter van de overheid.

De iOverheid is in de praktijk vanzelf ontstaan, zonder dat er een concept aan ten grondslag heeft gelegen, en loopt daarmee sterk vooruit op de inhoudelijke bezinning op de iOverheid. Daarom doet de WRR een aantal aanbevelingen om dat besef te verankeren in het beleid. De WRR vindt dat er een iAutoriteit moet komen met stevige bevoegdheden om individuele burgers te ondersteunen die verstrikt zijn geraakt in de digitale informatiehuishouding van de overheid.

Ook wil de WRR dat er een permanente commissie voor de iOverheid wordt benoemd die jaarlijks aan het parlement rapporteert. De oprichting van een iPlatform zou de transparantie van de iOverheid voor burgers moeten vergroten en op één plek samenbrengen, zodat zij beter zicht krijgen op de werking en mogelijke consequenties van informatienetwerken. <

Verkeerde informatie in een dossier kan een burger blijven achtervolgen

Foto: Nick Magnum

Boeken tak

De Franse ontwerper Olivier Dollé ontwierp een serie meubels die is geïnspireerd op het bos. De vorm van takken komt terug op tafelbladen en in boekenplanken. De eiken boekentak biedt ruimte aan zo'n tachtig boeken.
www.olivier-dolle.com <

Nieuwe bibliotheek verbetert ouderdomsbepaling Europees erfgoed

Gegevens zaten voorheen in de computers van verschillende laboratoria en onderzoekers.

Foto: Jun See

Onderzoek naar de ouderdom van monumenten, archeologische opgravingen, landschappen en ander erfgoed aan de hand van het gebruikte hout wordt voor Europese onderzoekers vergemakkelijkt nu de data van jaarringen in hout van oude bomen uit veertien landen worden samengebracht in één nieuwe digitale bibliotheek.
De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Universiteit Utrecht en Data Archiving and Networked Services (DANS) hebben onder leiding van prof. dr. Esther Jansma de Digital Collaboratory for Cultural Dendrochronoloy (DCCD) ontwikkeld, die nationaal en internationaal bruikbaar is voor opslag, uitwisseling en raadpleging van dendrochronologische (jaarringenonderzoek) gegevens. De bibliotheek wordt dit jaar gevuld met de jaarringgegevens en onderzoeksbeschrijvingen van duizenden houten objecten en begraven landschappen uit de afgelopen 8.000 jaar.
Dendrochronologen kunnen aan de hand van jaarringen bepalen wanneer bomen werden omgehakt en waar ze groeiden. Daardoor is dendrochronologie een belangrijk instrument om de ouderdom, materiaalherkomst en waarde van archeologische vondsten, scheepswrakken, monumenten, schilderijen en meubels te bepalen. In Europa hebben universiteiten, instituten, bedrijven en rijksoverheden hun eigen dataverzamelingen aangelegd van tien- tot soms wel honderdduizenden metingen van jaarringpatronen, vaak nog op papier. Tot op heden waren deze data niet eerder zichtbaar en uitwisselbaar gemaakt.
Met de komst van de digitale bibliotheek nemen de gebruiksmogelijkheden voor onderzoek toe. Door meer gegevens wordt de datering van houten erfgoed nauwkeuriger, maar kan ook grootschalig onderzoek gedaan worden naar handelsrelaties en (Europese) economische of demografische ontwikkelingen. Zo laten gegevens van jaarringen zien dat de pestepidemie in het veertiende-eeuwse Europa tot een afname van bouwactiviteiten en het herstel van de bossen leidde. Dit soort ontwikkelingen kunnen onderzoekers straks ook voor andere periodes in de geschiedenis vaststellen. Een andere toepassing is de reconstructie van vroegere klimaten en daarmee onderzoek naar klimaatverandering.
'Archeologen of historisch geografen willen soms een overzicht van alle vroegmiddeleeuwse boerderijen. Met deze digitale bibliotheek kan dat nu. Of een historicus wil bijvoorbeeld een grafiek van menselijke bouwactiviteit per gebied. Die kunnen we ook leveren,' aldus Esther Jansma. 'Deze data zaten voorheen in de computers van verschillende laboratoria en onderzoekers en bestonden ten dele alleen op papier. Dit is de eerste keer dat deze gegevens voor hergebruik, raadpleging, onderwijs en dergelijke gezamenlijk beschikbaar komen op een internationale schaal.'
www.dendrochronology.eu en dendro.dans.knaw.nl <

In nazitijd verdwenen boeken ontdekt

Amerikaanse bibliotheek blijkt meer dan duizend verloren gewaande boeken te bezitten.

Foto: University of Albany

Duits-joodse intellectuelen tijdens een bijeenkomst van de University in Exile in New York City

Een deel van een bibliotheek van 15.000 boeken die in Duitsland was samengesteld voordat Hitler aan de macht kwam en tijdens diens dictatuur is verdwenen, is in New York weer ontdekt. Een joodse bibliothecaris stelde in 1932 een catalogus samen van de 15.000 titels, die alle betrekking hebben op de Wissenschaft des Judentums, een negentiende-eeuwse beweging die de joodse cultuur en literatuur kritisch onderzocht.

Het grootste deel van de bibliotheek van de Wissenschaft des Judentums is na de Tweede Wereldoorlog weer gevonden en bevindt zich in de universiteitsbibliotheek van Frankfurt am Main. Ongeveer tweeduizend titels ontbreken echter. Daarvan zijn er de afgelopen twee jaar meer dan duizend teruggevonden in het Leo Baeck Institute in New York door bibliothecaris Renate Evers, hoofd van de meer dan 80.000 boeken tellende bibliotheek van het Leo Baeck Institute. Waarschijnlijk gaat het niet om dezelfde exemplaren als in de oorspronkelijke bibliotheek. De boeken zijn vermoedelijk meegenomen door tijdens de nazitijd gevluchte joodse intellectuelen en naoorlogse emigranten.

De Frankfurter universiteitsbibliotheek en het Leo Baeck Institute zijn van plan om de hele collectie te digitaliseren en online te zetten. In Frankfurt heeft men al een deel van de bibliotheek gedigitaliseerd en toegankelijk gemaakt via www.judaica-frankfurt.de. <

Nieuwe klachten over Google

Frans zoekbedrijf vindt dat Google kleine zoeksites benadeelt.

Foto: Dierk Schaefer

Google gaat door met het dwarszitten van concurrenten op de zoekmarkt ondanks een antitrustonderzoek van de Europese Commissie. Dat zeggen medewerkers van Ejustice.fr. Deze Franse juridische zoeksite is een van de drie Europese zoekmachines die vorig jaar een klacht over Google hebben ingediend bij de Europese Commissie. 1plusV, de eigenaar van Ejustice.fr en enkele andere gespecialiseerde zoekmachines, heeft een nieuwe klacht ingediend. Volgens 1plusV benadeelt Google Ejustice.fr en andere zoekmachines door de sites lage plaatsen toe te kennen op lijsten met zoekresultaten. Ejustice.fr zou soms zelfs helemaal niet te vinden zijn via Google.

Ook heeft 1plusV nieuwe bewijzen ingediend van unfaire praktijken van Google. Het bedrijf beschuldigt Google ervan ook andere zoeksites die eigendom zijn van 1plusV te benadelen nadat de eerste klacht was ingediend bij de Europese Commissie. <

Gemeenten willen minder met bibliotheken

Gemeenten moeten niet wettelijk verplicht worden om openbare bibliotheken in stand te houden. Dat schrijft de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) in een brief aan staatssecretaris Halbe Zijlstra van Cultuur naar aanleiding van de herziening van de bibliotheekwetgeving. De VNG vindt dat gemeenten ook zonder wettelijke plicht betrokken genoeg zijn bij het openbare bibliotheekwerk.
De VNG wil ook af van het instapniveau van financiering voor de lokale bibliotheek voor gemeenten. Nu geldt een bedrag per inwoner, gebaseerd op de grootte van de gemeente. Door de digitalisering is dit model binnenkort achterhaald, zegt de belangenorganisatie voor gemeenten. De digitalisering zal ook invloed hebben op de bereikbaarheid van boeken. Daarom wil de VNG dat er geen wettelijke voorschriften komen voor de spreiding en bereikbaarheid van bibliotheekvoorzieningen.
Brief: bit.ly/hYf9iW <

Foto: Kathy Dempsey

In Rotterdam wil de gemeente 15 van de 21 bibliotheekvestigingen sluiten

Amerikaanse overheid wil auteursrecht op publiek domein

Exploitanten en uitvoerders moeten weer betalen voor oude buitenlandse werken.

De Amerikaanse Supreme Court buigt zich de komende tijd over een interessante auteursrechtelijke kwestie. De Amerikaanse overheid wil bepaalde werken uit het publieke domein halen en ze weer auteursrechtelijk laten beschermen. Het gaat om duizenden werken die in de Verenigde Staten tot het publieke domein behoren, maar in andere landen niet. Het gaat onder meer om de films *Things to Come* van H.G. Wells en *Metropolis* van Fritz Lang en de composities van Igor Stravinsky. Om te voldoen aan de Conventie van Bern, moeten de Verenigde Staten deze werken weer onder het auteursrecht brengen.
Kunstenaars die zeiden afhankelijk te zijn van royaltyvrije werken voor hun broodwinning, kregen van een lagere rechter ongelijk. De Verenigde Staten hebben nu eenmaal de verplichting op zich genomen om buitenlandse auteursrechthebbenden hetzelfde te behandelen als Amerikaanse toen het land zich in 1994 bij de Conventie van Bern aansloot. Anthony Falzone, directeur van het Fair Use Project van Stanford University en advocaat in de eerste rechtszaak, heeft zich na dit vonnis tot de Supreme Court gewend, het hoogste rechtscollege in de Verenigde Staten. Volgens Falzone behoren werken in het publieke domein ook echt toe aan het publiek in de Verenigde Staten en is deze traditie al tweehonderd jaar lang niet doorbroken. Ook de digitale burgerrechtenbeweging Electronic Frontier Foundation (EFF) en de online bibliotheek Internet Archive zijn partij in de rechtszaak. Wanneer de Supreme Court uitspraak doet, is nog niet bekend. <

Een scène uit de film Metropolis (1927)

>> Europeana lanceert API en widget

Europeana heeft twee nieuwe zoekdiensten gelanceerd die het mogelijk maken om content uit Europeana aan te bieden via andere websites. De zoek-API en de zoekwidget zijn alleen te gebruiken door partners van Europeana. Verschillende partners zijn al met de API en/of de widget aan de slag gegaan en hebben nieuwe diensten voor hun bezoekers gemaakt. <

>> British Library legt uitspraak Engels vast

De British Library nodigt alle Engelssprekenden ter wereld uit om een stukje voor te lezen uit het kinderboek *Mr. Tickle* en dat op te nemen en op te sturen. Zo wil de Britse nationale bibliotheek een geluidsbeeld creëren van de uitspraak van het Engels. De opnames zijn via een kaart aan te klikken en te beluisteren. Linguïsten kunnen de opnamen gebruiken om veranderingen in de uitspraak te bestuderen. <

Mr. Tickle

>> Informatiehuis Water geopend

Het Informatiehuis Water (IHW) is 14 maart jl. officieel geopend. Het IHW houdt zich bezig met het verzamelen en ontsluiten van waterinformatie. De organisatie is verantwoordelijk voor de uitwisseling van informatie tussen waterbeheerders ter voorbereiding, uitvoering en evaluatie van het waterbeleid. Informatievoorziening is essentieel binnen de watersector. Het is daarom van groot belang dat informatieuitwisseling tussen waterpartners wordt gestroomlijnd, zodat de waterpartners snel en eenvoudig over kwalitatief goede informatie beschikken. <

Foto: ednl

Vaart van Kockengen naar Portengense Brug

Geen letter over de biblio

De Wet Bevoegdheden vorderen gegevens bestaat vijf jaar. Reden voor het ministerie van Veiligheid en Justitie om de wet te evalueren. Marian Koren las het evaluatierapport *Brandstof voor de opsporing*. Bibliotheken vreesden indertijd voor visexpedities, maar in het rapport blijken ze helemaal niet te worden genoemd.

Marian Koren

Per 1 januari 2006 is de Wet Bevoegdheden vorderen gegevens in werking getreden. De nieuwe wet voegt aan het Wetboek van Strafvordering algemene bevoegdheden tot het vorderen van gegevens toe. Het gaat dan om gegevens van personen en hun handelingen die van betekenis kunnen zijn voor de opsporing van strafbare feiten.

Het wetsvoorstel baseerde zich op het rapport van de commissie-Mevis (*Strafvorderlijke gegevensvergaring in de informatiemaatschappij*, 2001) en werd voorbereid in de periode tot 2006. Ontkend werd dat de wet er vanwege uitbreiding van bevoegdheden kwam, maar voor FOBID, het nationale samenwerkingsverband van de landelijke bibliotheekorganisaties, en haar juridische commissie (FJC) was duidelijk dat er gevaarlijke kanten kleefden aan het doel om duidelijkheid over bevoegdheden te verschaffen. FOBID stuurde brieven naar de Kamer en ondernam actie richting het bibliotheekveld. Zij wees er daarbij op dat steeds vaker informatie over personen wordt bewaard en opgevraagd. Bovendien kan nieuwe wetgeving leiden tot inbreuk op de privacy wanneer bibliotheken en informatiecentra gevraagd wordt om inzage in de gegevens van klanten en gebruikers.

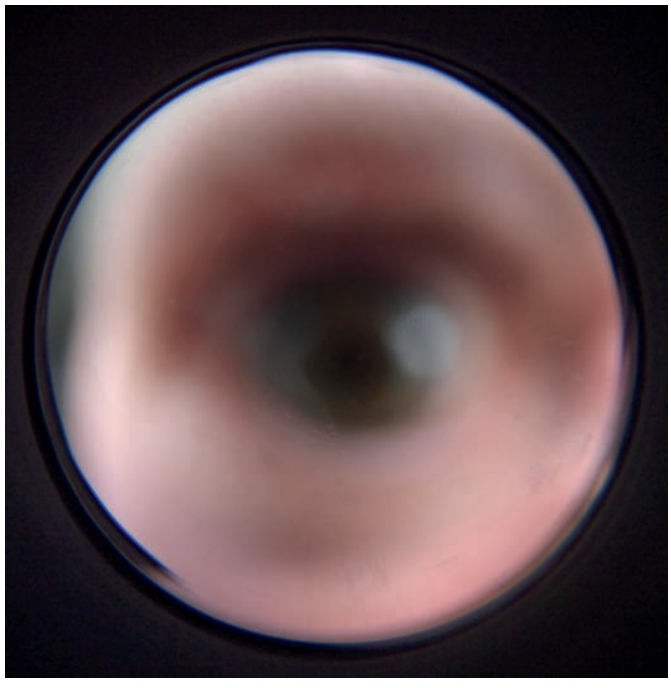

Foto: psd

Tien geboden

Al voor de inwerkingtreding van de wet werd door de FJC een eerste handreiking uitgebracht onder de titel: *De tien geboden: aanwijzingen voor bibliothecarissen bij de omgang met Justitie inzake verzoeken om gegevens te verstrekken over gebruikers van de bibliotheek.* Vervolgens is in april 2006 een uitgebreide handreiking uitgebracht in samenwerking met de Vereniging Openbare Bibliotheken, waarin op een rij is gezet met welke rechten en plichten de bibliotheek en haar gebruikers rekening moeten houden.

In de periode 2006-2010 zijn bij de FJC enkele gevallen gemeld waarin van bibliotheken gevraagd werd om gegevens te verstrekken aan politie of justitie en is daarbij (juridische) ondersteuning gegeven. Zo zijn gegevens gevorderd om informatie te verkrijgen over personen die op een bepaald moment of bij een bepaalde gebeurtenis in de bibliotheek aanwezig zijn geweest (via transactiegegevens of camerabeelden). Daarnaast zijn verzoeken gedaan over een bepaalde verdachte en met betrekking tot een gevonden bibliotheekboek. In al deze gevallen zijn de gegevens gevorderd conform de wettelijke vereisten en is door de bibliotheek medewerking verleend. Daarbij hebben de *Tien geboden* steeds bijgedragen aan alertheid en een zorgvuldige beoordeling en afhandeling van de vorderingen.

'Doelstelling gehaald'

Bij het Eerste Kamerdebat in 2005 maakten de senatoren zich ook sterk voor een evaluatie van de wet, mede met het oog op de vrees van bibliotheken voor visexpedities, waardoor ze genoodzaakt zouden zijn lees- en lenersgegevens te anonimiseren. En dat terwijl ze graag meer marketingtechnieken willen toepassen om hun gebruikersgroepen en -profielen in beeld te hebben en gericht service en aanbod te bieden.

Inmiddels is de wet inderdaad geëvalueerd. Het rapport *Brandstof voor de opsporing*,[1] in februari jl. verschenen, wijdt geen letter aan bibliotheken en gaat vooral over het opvragen van financiële gegevens en camerabeelden. Minister Opstelten van Veiligheid en Justitie constateert dat de doelstelling van de wet gehaald is: er is meer duidelijkheid, er worden minder vrijwillig gegevens aan politie/justitie verstrekt en meer ambtenaren zijn van de bevoegdheden en verplichtingen op de hoogte. Alleen de naleving van de notificatieplicht moet nog beter aangepakt worden, een situatie die voor veel administratieve rompslomp bij de politie zorgt.

Hoe verder?

Gezien de geringe toepassing in het bibliotheekveld lijkt er dus geen reden tot verdere actie. Toch heeft de FOBID-actie van indertijd veel opgeleverd: naast zichtbaarheid in de Kamer, is er bij bibliotheken

theken

meer bewustzijn ontstaan over de verplichtingen ten aanzien van de (persoons)data die ze opslaan, en de bescherming van de privacy die ze gebruikers moeten garanderen. Het onderzoek[2] in opdracht van VOB en FOBID van Tessie Schepman uit 2007-2008 toonde aan dat toentertijd nog veel bibliotheken geen privacybeleid, althans niet op papier hadden, niet goed wisten hoe de uitleenautomatisering was afgesteld ten aanzien van koppeling/wissen van leengegevens, en maar heel weinig bibliotheken op de website hun privacybeleid hadden staan of expliciete toestemming vragen voor het bewaren van leenhistorie. Daarin is veel verandering gekomen. Rest nog dat de kennis bij nieuwe marketeers in het bibliotheekveld ook met deze onderwerpen aangescherpt moet worden. Aandacht op dit terrein zal ook nodig zijn bij de dataverzamelingen die door de Nationale Bibliotheek Catalogus (www.stichtingbibliotheek.nl/NBC.htm), datawarehouse (www.stichtingbibliotheek.nl/Datawarehouse.htm) en dergelijke tot stand kunnen komen.

En uiteraard blijven cameratoezicht en vele andere vormen van controle, zoals filters, een sluipende aantasting van de rechten van bibliotheekgebruikers om in anonimiteit van de voorziening gebruik te maken. <

Noten

1] Zie https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/29441

2] Bescherming privacy en anonimiteit van de bibliotheekgebruiker, zie goo.gl/riF0O (pdf)

Marian Koren is secretaris van de FOBID.

Carr's gelijk

Eric Sieverts

Nicholas Carr heeft kennelijk toch gelijk. Zijn laatste boek, *The Shallows*, heb ik nog steeds niet gelezen, maar ik laat me intussen wel afleiden door alle berichtjes die ik via RSS en Twitter binnenkrijg. Ook door Carr's eigen weblog Rough Type.

Maar laat ik bij het begin beginnen. Zoals vorige maand aangekondigd, ben ik inderdaad naar Carr's lezing in Amsterdam geweest. Daar bleek wel enige nuance te zitten in het impliciet positieve antwoord op zijn suggestieve vraag van drie jaar geleden: 'Is Google making us stupid?' In feite beargumenteerde hij nu dat niet Google ons dom maakt, maar SMS, e-mail, Twitter, Facebook en smartphones. Die zorgen voor een voortdurende stroom aan afleiding. Zo zijn smartphones van hulpje tot despoot geworden.

De zo ontstane 'interruptierijke omgeving' heeft ons doen wennen aan een voortdurend bombardement van informatie, dat ons afleidt van activiteiten die eigenlijk serieuze concentratie vergen. Neurowetenschappers hebben al lang aangetoond dat ook volwassen hersens nog zeer plooibaar zijn. Gewenning aan afleiding maakt dus dat onze hersens ook steeds meer afgeleid willen worden.

Kunnen we daar nog van afkicken? Desgevraagd zei Carr dat alleen de elite zich nog kan veroorloven af te haken. Voortdurend online zijn is al zo mainstream dat de gewone man zich dat al niet meer kan permitteren – hoezo digital divide? En moeten we dat wel willen? Carr ziet ook wel pluspunten aan de nieuwe media. Naast het fantastische gemak om aan allerlei informatie te komen, verbetert ook onze visuele en ruimtelijke intelligentie. Maar weegt dat op tegen de minkant dat het ten koste gaat van ons analytisch, zorgvuldig, kritisch denkvermogen. Daarvoor is langer volgehouden concentratie nodig dan moderne media ons toestaan.

Intussen kwam in Carr's weblog van 7 maart een ander aspect aan de orde: de informatieoverload. Uiteraard duikt Clay Shirky op, met zijn uitspraak van enkele jaren geleden: 'information overload is filter failure'. Carr onderscheidt echter twee soorten overload, situation overload en ambient overload. Die situation overload is het probleem dat met goede filters is op te lossen, dus de overload waar Shirky het over had. Maar dat probleem is volgens Carr opgelost. Daar hebben de eerder versmade Google's van deze wereld intussen voor gezorgd.

Maar wat die niet hebben opgelost – en ook niet kunnen – is de ambient overload. Dat is de echte overvloed, de overdaad die overblijft nadat alles wat niet relevant is, al is weggefilterd. Er is echt te veel informatie. Zinnig, relevant, interessant, lezenswaardig. Ook als we ons niet laten afleiden door berichtjes op onze smartphones, blijft er geen tijd over om dat allemaal te lezen. Misschien moeten we wel concluderen dat dat de paradox is: juist doordat we steeds beter kunnen filteren, kunnen we die relevante informatie ook allemaal te zien krijgen. Die vormt zelf al de afleiding, inclusief Carr's eigen stukkies. <

Eric Sieverts is redacteur van InformatieProfessional.

Kassa voor digitaal erfgoed

Terwijl toonaangevende erfgoedinstellingen als het Amsterdam Museum en het Nederlands Architectuur Instituut hun collecties vrijgeven voor gratis (her)gebruik voor het publiek, denken andere organisaties na over nieuwe manieren waarop ze geld kunnen verdienen met gedigitaliseerd materiaal. Betekent vrijgeven geld weggooien of gaan open collecties en businessmodellen hand in hand? Erfgoeddeskundigen maken een onderscheid tussen businessmodellen (gratis kan onderdeel uitmaken van een businessmodel) en verdienmodellen en ontkennen dat er sprake is van een richtingenstrijd.

Marie-José Klaver

Het Nederlands Architectuur Instituut (NAi) heeft onlangs de gebruiksvergoedingen op beeldmateriaal afgeschaft. Daarnaast heeft het NAi een deel van de collectie van foto's van historische interieurs en gebouwen op Flickr gezet onder een Creative Commons-licentie. Deze foto's mogen voor commerciële en niet-commerciële doeleinden hergebruikt worden mits de gebruikers hun eigen werk, waarin de foto's zijn opgenomen, onder dezelfde voorwaarden publiceren.
Het Amsterdam Museum, voorheen het Amsterdams Historisch Museum, gaat nog een stap verder. Het museum doneerde in januari zijn gehele digitale collectie, met ruim 70.000 objecten vanaf de Middeleeuwen tot nu, aan Wikipedia. De collectie was een verjaardagscadeau voor de encyclopedie die in januari tien jaar bestond. Het Amsterdam Museum hanteert dezelfde Creative Commons-licentie als het NAi. Het museum had eerst een iets strengere licentie, commercieel gebruik van het collectiemateriaal was niet toegestaan, maar heeft de voorwaarden veranderd om opgenomen te kunnen worden in Wikipedia. Hoewel Wikipedia een non-profit initiatief is, is commercieel gebruik van het materiaal van de digitale encyclopedie toegestaan.

'De vraag is: hoe maak je gedigitaliseerde collecties te gelde?'

Genereus

De bereidheid van het Amsterdam Museum en het NAi om materiaal weg te geven en te delen met de rest van de wereld, is opmerkelijk te noemen. Er zijn niet veel Nederlandse erfgoedinstellingen die zo genereus met hun collectie omgaan.
De samenwerking met Wikipedia sluit goed aan op een wens van het Comité des Sages, een door de Europese Commissie ingestelde adviesgroep, die onderzoekt hoe het digitaliseren en verspreiden van het Europese cultureel erfgoed gestimuleerd kan worden. In een paper, die in oktober 2010 is verschenen, wijst het comité erop dat webprojecten als Wikipedia en Open Street Map heel goed zijn in het verzamelen en distribueren van kennis en informatie, maar dat ze vaak tegen (auteursrechtelijke) beperkingen aanlopen als ze hun materiaal willen uitbreiden. Content van musea bijvoorbeeld kunnen ze niet opnemen vanwege verschillen in gebruiksvoorwaarden. Het Amsterdam Museum heeft deze hindernis uit de weg

geholpen door te bepalen dat ook commercieel gebruik is toegestaan.
In de erfgoedwereld stond tijdens discussies over digitalisering lange tijd het auteursrecht centraal. Auteursrecht werd door erfgoedinstellingen vaak als een onoverkomelijk probleem gezien om collecties op het net te zetten voor gebruik door het publiek. Tegenwoordig zijn businessmodellen een belangrijk thema. Erfgoedinstellingen vragen zich af hoe ze geld kunnen verdienen met hun gedigitaliseerde collecties. Vormt de wens om verdienmodellen te ontwikkelen ook een belemmering voor het vrije gebruik van collecties?

Richtingenstrijd?

'Van een echte richtingenstrijd lijkt geen sprake,' zegt Rinske Brand, hoofd Marketing & Communicatie a.i. van het Neder-

'Verdienmodellen en vrijgeven van collecties sluiten elkaar niet uit'

Foto: Collectie NAi

Interieur Woonhuis Van der Leeuw, Kralingse Plaslaan Rotterdam, 1930

lands Architectuurinstituut (NAi). 'Alle erfgoedinstellingen worstelen momenteel in meer of mindere mate met vragen over auteursrecht, reproductierecht en digitaliseringkosten. Hét antwoord daarin is nog niet duidelijk. Het NAi en het Amsterdam Museum hebben hierin nu een stap gezet richting meer openheid.'

'Het ontwikkelen van verdienmodellen en het vrijgeven van collecties sluiten elkaar niet uit,' zegt Marijke Oosterbroek, manager E-culture van het Amsterdam Museum en een van de drijvende krachten achter het weggeven van de collectie aan Wikipedia. 'Ik ben zelf een voorstander van het gebruik van businessmodellen omdat ik denk dat ze kunnen leiden tot een betere en meer gebalanceerde dienstverlening. Het denken in businessmodellen kan bovendien leiden tot producten waar je niet aan zou denken als je een traditioneler denkraam gebruikt. Het is in mijn ogen een misvatting dat de opbrengsten van een project altijd moeten leiden tot financiële voordelen. Wij maken binnen het denkraam ook gebruik van immateriële opbrengsten zoals maatschappelijk rendement. Wat betreft de collectie denken wij dat wij juist doordat we de collectie vrijgeven en sowieso het idee van open data aanhangen, veel makkelijker (betaalde) toegevoegde diensten kunnen leveren. Wij zien dat als mogelijkheden om extra service te verlenen aan mensen die daar zelf niet aan toekomen.'

'Het is niet voldoende om digitale kopieën in een online database te publiceren'

Ook volgens Marco de Niet, directeur van DEN, is er geen sprake van een richtingenstrijd. 'Businessmodellen zijn meer dan alleen verdienmodellen. Ook de keuze het materiaal gratis beschikbaar te stellen is onderdeel van een businessmodel,' aldus De Niet. 'Er is dus geen richtingenstrijd aan de gang in de groeiende aandacht voor businessmodellen. Die groeiende aandacht voor businessmodellen komt ook niet alleen voort uit de druk van de overheid om meer eigen inkomsten te genereren. De meeste instellingen beseffen inmiddels dat het niet voldoende is om digitale kopieën in een database op het web te publiceren. Er is meer voor nodig om meerwaarde te creëren, zodat er betere banden gesmeed kunnen worden met belangstellenden dan met toevallige passanten op je website.'

Businessmodellen vormen volgens De Niet geen nieuwe vorm van blokkades zoals auteursrechten. 'Businessmodelinnovatie is juist een proces dat je helpt om heel goed een vorm te kiezen die past bij de mogelijkheden die er zijn.'

Ikea

DEN en het Amsterdam Museum doen, samen met Kennisland, TNO en Erfgoed 2.0, mee aan het project BMICE (Business Model Innovatie Cultureel Erfgoed). Binnen BMICE wordt onderzocht hoe erfgoedinstellingen meerwaarde kunnen creëren met hun diensten, op internet en in de fysieke wereld. Geld verdienen is daar één aspect van. Er bestaan geen kant-en-klare oplossingen. De Niet: 'Ik ken mensen die zeggen dat er maar één succesvol verdienmodel op internet is: advertising. En dat is nu juist voor veel instellingen weer lastig, hoewel je het wel af en toe ziet.' Als voorbeeld noemt De Niet www.erfgoed-delft.nl. Op deze website, een gezamenlijk initiatief van drie Delftse gemeentemusea, Archief Delft en Archeologie Delft, adverteren Ikea, Eneco en andere bedrijven.

Er zijn meer manieren waarop al geld wordt verdiend met gedigitaliseerde collecties. De Niet: 'In de winkel kunnen we nu de dvd-box van Bert Haanstra kopen dankzij het project Beelden voor de Toekomst. De audiovisuele markt is in dat opzicht het sterkst, denk ik. Bekend is

Foto: Collectie NAi

Interieur van een werkmanswoning

‘Ook naam en reputatie kunnen – indirect – tot meer inkomsten leiden’

natuurlijk ook de samenwerking tussen het Rijksmuseum en de Hema. De Hema verkoopt tientallen producten met afbeeldingen en dessins die zijn gebaseerd op de collectie van het Rijksmuseum. Veel van de afbeeldingen die gebruikt zijn, zijn gewoon op de website van het museum te zien, maar het zit ’m dus juist in het hergebruik in andere contexten waar leuke, spannende dingen te doen zijn. Je moet voorbij het publiceren van de basiscollectie leren kijken, en meer naar toepassingsmogelijkheden.’

Inkomstenbron

Theo Meereboer, oprichter van de webcommunity Erfgoed 2.0, een partner van BMICE, vindt dat je een onderscheid moet maken tussen verdienmodellen en businessmodellen. ‘Een businessmodel omvat, volgens de opvattingen van Alexander Osterwalder en Yves Pigneur, negen bouwstenen. Naast de opbrengst geeft een businessmodel ook inzicht in de kosten, beschrijft het onder andere de (belangrijkste) resources, activiteiten en propositie. Bij het BMICE-t project, dat de toepasbaarheid van businessmodelinnovatie in de cultureel erfgoedsector wil vaststellen en daar een stappenplan voor ontwikkelt, is de aanpak gebaseerd op deze uitgangspunten.’ Osterwalder en Pigneur zijn de auteurs van het boek *Business Model Generatie*, waaraan 470 ervaringsdeskundigen uit 45 landen hebben meegewerkt.

Meereboer denkt dat er wel culturele organisaties zijn die hun collectie als een bron voor een verdienmodel beschouwen. ‘De angst om de collectie na het digitaliseren en online beschikbaar stellen niet meer als inkomstenbron te kunnen beschouwen, is een andere motivatie voor het willen beperken van de toegang. Het verkopen van reproducties en/of beeldrecht is hierbij zo’n verdienmodel.’

Volgens Brand van het NAi biedt ook een open collectie nog voldoende mogelijkheden om geld te verdienen: ‘Door collecties open en vrij beschikbaar te stellen, sluit je niet automatisch de deur om inkomsten te genereren. Die inkomsten kunnen ook ergens anders vandaan komen. Zo is de fysieke collectie niet afgeschreven als inkomstenbron, net zo min als diensten die rondom een digitale collectie worden aangeboden. Ook naam en reputatie kunnen (indirect) tot meer inkomsten leiden. We zijn nog bezig om daar onze weg in te vinden. Wat we nu al doen, is het aanbieden van grootformaatreproducties uit de collectie. Vooralsnog worden geen extreem grote formaten geupload, zodat (professionele) gebruikers in bepaalde gevallen toch aangewezen zijn op onze reproductiedienst. Daarnaast wordt er vooral gekeken naar businessmodellen rondom extra diensten, zoals de iPhone-applicatie Urban Augmented Reality (UAR). Het is denkbaar dat deelnemers hierin een bijdrage leveren.’

Het betaald aanbieden van een gedigitaliseerde collectie kan echter nooit het enige verdienmodel zijn voor een erfgoedinstelling, meent Meereboer. ‘Het is onvermijdelijk dat erfgoedinstellingen zelf inkomsten moeten genereren. Zij weten ook als geen ander, of althans horen ze dat te weten, wat ze te bieden hebben en waarin ze kunnen voorzien. De nadruk heeft echter wel te lang gelegen op bezoekersaantallen, van fysieke bezoekers die door de ingang komen. Businessmodelinnovatie lijkt dan wel het nieuwe paradigma te worden, maar zoals een erfgoedinstelling dient te participeren in de samenleving, in de platforms die door de bezoekers gebruikt worden, in hun ambities en motivatie, zo dient de overheid ook te participeren in de erfgoedinstellingen. De instellingen zouden daarmee uitgelezen ontmoetingsplekken tussen overheid en samenleving kunnen bieden. En dat mag wel wat kosten.’ <

Marie-José Klaver is nieuwsredacteur van InformatieProfessional.

De Nederlandse Bibliotheek voor het Onderwijs

De rol van bibliotheken bij het delen van kennis wordt sterk belemmerd door de instandhouding van heel veel overbodigs, stelt John Mackenzie Owen. Door te kijken naar het informatiegedrag van studenten en daarop in te spelen, kunnen bibliotheekvoorzieningen weer actueel en relevant gemaakt worden. Het concept De Nederlandse Bibliotheek voor het Onderwijs kan daartoe een aanzet zijn.

John Mackenzie Owen

Dit artikel gaat over de rol van bibliotheken bij het delen van kennis in instellingen zoals universiteiten en hogescholen. Het gaat dus vooral om kennisdelen in de context van intelligente jonge mensen. Enige tijd geleden werd over dat onderwerp een symposium gehouden ter gelegenheid van het 450-jarig jubileum van Stadsarchief en Athenaeumbibliotheek Deventer. Als inleider tijdens dat symposium heb ik over het onderwerp moeten nadenken.
Waar gaat dat eigenlijk over, 'kennis delen'? Uiteindelijk gaat het over een sociaal proces waarin mensen (en groepen van mensen, dus organisaties) kennis verspreiden en ontvangen. Soms vindt die uitwisseling direct, 'face-to-face' plaats tussen mensen. Maar informatieprofessionals houden zich vooral bezig met kennisdeling waarin 'documentaire' media een rol spelen. Zij doen dat door tussen vraag en aanbod, tussen kennisgevers en kennisnemers systemen te plaatsen bestaande uit mensen en technische hulpmiddelen. Het bekendste voorbeeld van zo'n systeem is de bibliotheek.
De wereld van de bibliotheken lijkt zich momenteel in een crisis te bevinden. Door digitalisering en de opkomst van sociale media vindt kennisdeling steeds meer plaats buiten de directe invloedssfeer van de bibliotheek. Anderzijds dwingen financiële omstandigheden de bibliotheek om de kosten van – vooral de traditionele dienstverlening – te onderbouwen. Dat maakt het allemaal niet gemakkelijk.

Wie is...

John Mackenzie Owen is hoogleraar informatiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Hij heeft een lange staat van dienst in het bibliotheekwezen, het bedrijfsleven en de academische wereld. In september 2011 gaat hij met emeritaat.

Een bijkomend probleem is dat in zo'n situatie fictie vaak de overhand krijgt boven de feiten. Er is een neiging de werkelijkheid te ontkennen en te vluchten in nostalgie, hoop, hartstocht en verwachtingen. Maar de gebruikers en financiers hebben daar geen boodschap aan. Zij zijn het die, op grond van hun eigen motivaties, de werkelijkheid bepalen waarnaar de informatieprofessional zich heeft te richten. Het is daarom verstandig om zonder al te veel emoties die werkelijkheid zo helder mogelijk in ogenschouw te nemen.

Voorwaarden

Er bestaan verschillende manieren om kennis te delen, die allemaal al eeuwen bestaan: publiceren, confereren, corresponderen, archiveren – om maar enkele te noemen. Deze verschillende vormen van kennisdeling verlopen anno 2011 bijna geheel en bijna probleemloos via het web. Dat geldt dus ook voor kennisdeling door middel van documentaire media. Op detailniveau valt veel tegen deze stelling in te brengen, maar in grote lijnen, en zeker in de ogen van kennisgevers en kennisnemers, is ze waar.
De problemen die er zijn, liggen nauwe-

Illustratie: Eric van den Berg

‘Kennisdeling vindt steeds meer plaats buiten de directe invloedssfeer van de bibliotheek’

lijks op technisch en organisatorisch niveau, maar op sociaal niveau. Zoals gezegd, gaat het uiteindelijk om uitwisseling van kennis tussen mensen. Dat lukt alleen als er aan een aantal voorwaarden wordt voldaan – voorwaarden die des te zwaarder wegen naarmate de relatie tussen gever en nemer minder direct is. Voorbeelden van zulke voorwaarden zijn: certificatie, attributie, beloning en vertrouwen. Kort gezegd: de kennisgever moet erkenning en beloning krijgen (in de vorm van geld of ‘sociaal kapitaal’), de kennisnemer vraagt zekerheden over herkomst en kwaliteit, en moet vertrouwen kunnen hebben in het ‘systeem’. Het blinde vertrouwen dat men vroeger meende te kunnen hebben in hetgeen de bibliotheek aan informatie en diensten te bieden had – en de deskundige bijdrage van de informatieprofessional daarin – is in deze complexe tijd niet meer vanzelfsprekend. Het is juist op dit punt dat de bibliotheek het verliest van de nieuwe media. Want met alle gebreken die er wel degelijk zijn, biedt het web meer transparantie en meer mogelijkheden voor het ‘uitonderhandelen’ van vertrouwen dan het voor verreweg de meeste gebruikers volkomen gesloten bastion van de bibliotheek. Het gevolg is een ware explosie van kennisdeling op het web, waarbij de bibliotheek in haar huidige vorm het nakijken heeft.

Bibliotheek als probleem

Er is dus eigenlijk geen probleem met kennisdeling, maar met de bibliotheek zelf. Hoe zien die problemen eruit? Een paar voorbeelden:

> De bibliotheek is een lokale organisatie in een globale wereld. Deze fixatie op het lokale en het ‘eigene’ van afzonderlijke bibliotheken is een anachronisme dat op den duur niet vol te houden is.

> De bibliotheek is een ‘one-way-street’, gefixeerd op een hiërarchisch aanbodsysteem van auteur naar gebruiker. De jonge gebruiker is echter gericht op netwerken waarmee kennis kan worden uitgewisseld op basis van wederzijds opgebouwde vertrouwensrelaties.

> De informatieprofessional gaat uit van inmiddels verouderde systeemconcepten zoals catalogi, classificatie en thesauri. Dat heeft niet alleen zijn weerslag op de dienstverlening, maar leidt ook tot het trainen van gebruikers (vaak studenten) in verouderde informatievaardigheden. Studenten gebruiken geen catalogi en databanken. Ze zijn vooral prima in staat om zoekmachines en sociale media te gebruiken in algemene zin. Wat ze nog moeten leren, is het gebruik van digitale media specifiek ten behoeve van studie en onderzoek.

> De bibliotheek stelt zich op als dienstverlener en bemiddelaar in een tijd waarin de gebruiker zichzelf wel kan bedienen. Het hele concept van een ‘informatieprofessional’ komt daarmee onder druk te staan.

> Er zijn vooruitstrevende bibliotheken die hun diensten aanprijzen door middel van sociale media. Maar dat miskent de betekenis van zulke media. Ik wil geen

‘De bibliotheek is verworden tot een toeleverancier voor Google en diens collega’s’

dagelijkse mededelingen van bibliotheek X. Ik wil dat bibliotheek X zich mengt in het sociale discours om me te wijzen op relevante informatie. Het gaat dus om deelnemen in sociale media in plaats van aanbieden via sociale media.

> Kennisdeling door bibliotheken is gebaseerd op een vergaarbakmodel dat bekendstaat onder de chique naam ‘repositories’. Daarmee heeft de bibliotheek ieder zicht op kwaliteitsbeheer verloren, en is verworden tot een – op langere termijn veel te dure – toeleverancier voor Google en diens collega’s.

> De bibliotheek staart zich blind op het curieuze idee van een ‘bibliotheek 2.0’. Buiten de bibliotheek bestaat er al lang een bibliotheek 2.0. Die heet ‘het web’.

> Onderwijsgerelateerde bibliotheken zijn nog altijd onderverdeeld naar onderwijstype (vwo, mbvo, hbo, wo). Het is een gefragmenteerde werkelijkheid in een wereld waarin verder, als het gaat om informatie, zulke onderscheiden niet meer voorkomen en ook niet gewenst zijn.

Over het gebruik van sociale media heeft mijn collega Tomas Poell een behartenswaardige opmerking gemaakt (overigens met betrekking tot de publieke omroep): ‘The construction of public service forums or blogs appears superfluous given that the Web already offers many popular platforms for developing, expressing, and exchanging ideas and opinions.’ Met andere woorden: de bibliotheek moet niet gaan bloggen en twitteren, maar studenten leren om sociale media optimaal in te zetten voor hun leer- en werkprocessen. Want die sociale media vormen bij uitstek het platform waarop voor jonge mensen kennisdeling plaatsvindt. En men moet zich realiseren dat het dan niet gaat om het vinden van informatie, maar primair om het ontwikkelen van kennisnetwerken. Wie dat goed geleerd heeft, komt vanzelf wel toe aan kennisdeling.

Drie typen

Hoe staat de bibliotheek er nu voor, gezien de problemen die ik heb geschetst? Om daar iets over te kunnen zeggen, is het goed om gewoon te kijken naar wat zich afspeelt. Ik neem de Universiteit van Amsterdam als voorbeeld, maar de situatie daar zal niet veel afwijken van die elders.

In Amsterdam vinden we drie bibliotheken. De eerste is wat je zou kunnen noemen de *kostbare bibliotheek*. Dit is de bibliotheek voor oude en kostbare werken, de kroonjuwelen van de UB, het cultureel erfgoed waar de universiteit terecht een bijzondere plaats voor inruimt. In Amsterdam vinden we die in een afzonderlijk gebouwencomplex, onlangs prachtig gerestaureerd. Er werkt een handjevol hooggespecialiseerde medewerkers, en er komt doorgaans maar een handjevol (meestal ook hooggespecialiseerde) bezoekers.

De tweede bibliotheek is de *digitale bibliotheek*. Hierin presenteert de bibliotheek het gehele aanbod aan digitale informatie en diensten, niet alleen uit eigen huis, maar ook – en vooral – als schakelpunt naar externe diensten van uitgevers en intermediairs. Ook hier werkt maar een handjevol mensen, maar de digitale bibliotheek verzorgt wel verreweg het merendeel van het bibliotheekgebruik van de universiteit. De gebruikscijfers maken duidelijk dat de digitale bibliotheek in een enorme behoefte voorziet, en heeft geleid tot een zeer aanzienlijke toename van het informatiegebruik door studenten en onderzoekers in vergelijking tot het gebruik van de traditionele bibliotheek.

De derde bibliotheek is de *overbodige bibliotheek*. Dit is de traditionele UB met een groot gebouw (en nog grotere magazijnen elders), een enorme collectie waar gemiddeld genomen niemand ooit naar kijkt, en een leger medewerkers om alles netjes geordend en gecatalogiseerd te houden. Wat hier vooral opvalt is het grote aantal studenten dat – meestal achter pc of laptop – alleen of in groepjes geconcentreerd zit te werken. De beschikbare plaatsen zijn nooit genoeg, en het ziet er werkelijk prachtig uit, al die nijvere mensen in de bibliotheek. Het is alleen de vraag wat de relatie is tussen die mensen en de bibliotheek waarin ze zich bevinden. Ik vermoed dat die relatie er vaak nauwelijks is. Dat weet ik nog niet zeker, want in de vele gebruikersonderzoeken bij bibliotheken wordt uitvoerig gevraagd naar meningen, wensen en verwachtingen, maar nooit naar de feiten: wat doe je concreet als je in de bibliotheek werkt, welke relatie is er tussen jouw activiteiten en de bibliotheek waarin je zit te werken, welk gebruik maak je van de mensen, materialen en systemen die om je heen aanwezig zijn? Maar wie de gang van zaken observeert, krijgt wel het sterke vermoeden dat de overbodige bibliotheek letterlijk overbodig is. Wat de gebruiker betreft, is iedere prettig warme ruimte met pc’s, draadloos netwerk en een goede catering wel voldoende. Al het andere is voor veel studenten irrelevant.

Explosie van digitale bibliotheken

Over de toekomst van de overbodige bibliotheek maak ik me geen illusies, en over die van de kostbare bibliotheek maak ik me geen zorgen. Maar over de toekomst van de digitale bibliotheek valt wel iets meer te zeggen. De eerste vraag is: zal Google de plaats innemen van de digitale universiteits- of hogeschoolbibliotheek? Ik heb nu geen reden om die vraag bevestigend te beantwoorden, maar wijs wel op de reële mogelijkheid dat zoiets in de toekomst gaat gebeuren. Outsourcing naar ‘the cloud’ zien we overal om ons heen, en er is geen reden waarom een commercieel bedrijf niet ook op dit terrein met een aanvaardbaar ‘business proposition’ zou kunnen komen.

Een andere, maar in wezen gerelateerde vraag doet zich voor, hoevéél digitale bibliotheken we eigenlijk nodig hebben. In de afgelopen tien à vijftien jaar hebben we een ware proliferatie gezien van digitale bibliotheken op het web. Al heel snel hebben bibliotheken hun websites (met informatie over de bibliotheek) ontwikkeld tot echte, zij het ‘virtuele’, bibliotheken met een compleet pakket aan informatiebronnen en diensten. Daarmee zijn bibliotheken veel verder gekomen dan musea (waar men nog vooral ‘websites *over*’ kent), en in zekere zin ook archieven. Die ontwikkeling van website naar virtuele bibliotheek siert de bibliotheken wel, maar is voorbijgegaan aan de vraag of het ook echt nodig is. We hebben nu de situatie waarin iedere instelling een eigen

digitale bibliotheek heeft, met allemaal dezelfde functionaliteit en ook ongeveer dezelfde informatie en dienstverlening. Maar wel allemaal met hun eigen handjevol medewerkers, hun eigen gebruikersinterface en hun eigen toegangsregels. Daar komt nog het eerder genoemde onderscheid naar onderwijstype bij. Kortom: een hopeloos gefragmenteerd veld in een wereld waarin alles met elkaar verbonden hoort te zijn. Dat is een anomalie die op langere termijn niet volgehouden kan worden.

Toekomst

De toekomst van de bibliotheek in universiteiten en hogescholen kunnen we aflezen uit het gedrag van de huidige studenten. Dat betekent: een goed geoutilleerde studieplek, een overal toegankelijke, uniforme digitale bibliotheek, en ondersteuning bij het gebruik van sociale media ten behoeve van studie en onderzoek. Op lokaal niveau – bij de instellingen – moeten we studenten helpen om de sociale vaardigheden te ontwikkelen die nodig zijn om professioneel en wetenschappelijk met moderne media om te gaan. We moeten ze vooral leren hoe ze met behulp van zulke media (en trouwens ook face-to-face) hun eigen kennisnetwerk moeten ontwikkelen. Meer dan deze ondersteuning heb je in een digitale onderwijswereld eigenlijk niet nodig. De rest kan heel goed op landelijk niveau worden geregeld. Waar we daarom naartoe moeten, is wat je zou kunnen aanduiden als de Nederlandse Bibliotheek voor het Onderwijs. Dat is een gecentraliseerde bibliotheekvoorziening (en dus niet weer zo'n 'federated' samenraapsel van de bestaande afzonderlijke bibliotheken) dat op nationaal niveau licenties beheert, de nadruk legt op slimme functionaliteit in plaats van op collectievorming, en dat alle vormen van informatie bijeenbrengt (dus naast publicaties ook bijvoorbeeld leermodules en software).
De rol van bibliotheken bij kennisdeling wordt sterk belemmerd door het in stand houden van heel veel overbodigs. Door te kijken naar het daadwerkelijke informatiegedrag van studenten en daar onbevooroordeeld op in te spelen, kunnen we de bibliotheekvoorzieningen weer actueel en relevant maken. De Nederlandse Bibliotheek voor het Onderwijs kan daartoe een aanzet zijn. <

De juiste informatie bij de juiste persoon

Adlib Bibliotheek catalogiseert meer dan boeken alleen. Adlib Bibliotheek vormt de kern van een compleet informatie- en kenniscentrum. Desgewenst kunt u deze kern uitbouwen met de uitleen-, bestel- en tijdschriftenmodules, of met vragenregistratie, SDI, full-text search en verschillende online services. Iedere vorm van informatie wordt zo op maat gemaakt voor uw gebruikers. Niet voor niets is Adlib Bibliotheek in gebruik bij vele mediatheken, bedrijven, (hoge)scholen, en juridische en overheidsinstellingen.

Adlib Bilbliotheek

Veelzijdig Overzichtelijk Aanpasbaar aan alle soorten publicaties Internetmodules: SDI attenderen, Online reserveren en Full text zoeken Eenvoudig titelbeschrijvingen ontlenen Makkelijk rapporteren Geïntegreerde aanvullende modules: Bestelmodule, Uitleenmodule en Tijdschriftenmodule Meertalig Internationale standaarden SRU, ISBD/AACR2, Z39.50 MARCXML, OAI-PMH en meer Integreerbaar met Adlib Museum en Adlib Archief tot één 'crossdomain' systeem API-koppelingen Keuze databases MS SQL Server, Oracle, Adlib Internet ready.

adlib
The easy way to knowledge

Adlib Information Systems
(0346) 58 68 00
sales@adlibsoft.com
www.adlibsoft.com

‘Het beheren en beheersen van informatie is almaar complexer geworden’

Marten Disberg, directeur van Reekx, besloot onlangs na 26 jaar afscheid te nemen van het bedrijf waarvan hij medeoprichter is. Hij heeft zich gevestigd als zelfstandig coach en counselor. InformatieProfessional sprak met Disberg over zijn carrière, het informatievak en zijn nieuwe werk.

Marie-José Klaver

Marten Disberg (1956)

Werk
> lid Raad van Toezicht Biblionet Groningen
> coachen, counseling & interimmanagement
> voorzitter Adviesraad IDM Groningen
> directeur van Reekx (1985-2011)

Opleiding
> Expertisecentrum Conflictmanagement: NMI Basisopleiding Mediation
> Europees instituut voor educatie: effectieve communicatie in coaching en counseling
> Bibliotheek en Documentatieacademie
> Sociale Academie, Sociaal Cultureel werk

Waarom ben je weggegaan bij Reekx?
‘Daar zijn eigenlijk drie redenen voor. Anderhalf jaar geleden ben ik geveld door een gordelroosaanval, en die ging maar niet over. Ineens beland je dan in het medische circuit. Het bleek om een burn-out te gaan; mijn lichaam begaf het eigenlijk. Toen dacht ik: Het is eigenlijk wel goed zo na 25 jaar Reekx.’

‘Vakreferenten zijn vervangen door de techniek en informatieprofessionals zonder specifieke vakkennis’

‘Er zijn volgens mij parallellen tussen organisaties en mensen. Na 25 jaar moet het kind tegen de vader zeggen: “Moet ik het huis niet uit?” En de vader moet tegen het kind zeggen: “Ga op kamers wonen.”’
‘De tweede reden is de techniek. Ik ben opgeleid tot bibliothecaris voor openbare bibliotheken aan de Bibliotheek en Documentatieacademie. Ik heb voor het openbare bibliotheekwerk gekozen omdat ik graag met mensen werk. De andere richting aan de opleiding was bibliothecaris / documentalist en daarin werd veel meer met techniek gedaan. Maar de techniek van het ontsluiten van documenten en databanken – daar heb ik, eerlijk gezegd, niets mee. Toen ik afstudeerde was er geen werk bij de openbare bibliotheken. Ik werd gevraagd om een bibliotheek en een archief van een zorginstelling te reorganiseren. Ik ontdekte dat er wel werk

was, maar blijkbaar geen banen. Zo is de voorloper van Reekx ontstaan. Ik liep nu tegen mijn keuze van toen aan: ik heb niet zoveel met de techniek van het vak.’

‘Niet alleen ontwikkelt de techniek van het vak zich enorm, ook ben ik steeds meer manager geworden. En daarmee afhankelijk van adviseurs. Ik werd een soort restauranteigenaar die afhankelijk is van zijn chefkok. Dat voelde niet fijn meer.’

‘De derde reden is dat ik merkte dat er jonge mensen bij Reekx kwamen met ideeën waarvan ik soms dacht: dat hebben we al een keer gehad of gedaan. Dat is niet goed voor een bedrijf.’

Hoe heeft Reekx zich ontwikkeld na die eerste twee opdrachten?

‘Reekx is ontstaan door het oppakken van kansen. Ik heb nooit het idee gehad dat ik ondernemer wilde worden. In het begin keek het werkveld ons ook met de nek aan omdat we een bedrijf waren. Je ging niet commercieel met informatie om! Men ging er ook van uit dat je niet een bibliotheek voor bijvoorbeeld de Gasunie kon inrichten als je zelf niks van gas wist.’

‘In de bedrijfsbibliotheken werkten toen voornamelijk vakreferenten. Die hebben veel inhoudelijke kennis, maar weten niet zoveel van het organiseren van informatie. Er was dus een latente behoefte aan mensen die bibliotheken en archieven konden reorganiseren. We troffen vaak grote puinhopen aan als we aan een opdracht begonnen.’

‘De wereld achter Google en andere populaire sites is nu ons vakgebied’

Wat doe je nu?

‘Een paar jaren geleden heb ik een coach- en counselingopleiding gedaan. Toen ik daarmee klaar was, kwamen er nogal wat mensen op me af. Zo langzamerhand vormde zich een praktijk; die heb ik lang geprobeerd te combineren met mijn werk voor Reekx. Het zou ook een activiteit van het bedrijf worden. Maar eigenlijk merkte ik dat mijn hart die kant opgaat. In de coaching doen we niets anders dan met mensen aan het werk gaan, om ze hun hartstocht te laten volgen. Dat heb ik nu zelf ook gedaan.’

‘We hebben allemaal last van weerstand tegen verandering’

Ben je nu een concurrent van Reekx?
‘Coaching en counseling is erg aan personen gebonden. Ik denk dat Reekx dat niet meer aanbiedt nu ik weg ben. Ik ben ook al langer bij Reekx weg en actief als coach. Formeel ben ik per 1 februari vertrokken omdat ik eerst beter moest worden. Bovendien bedien ik met mijn praktijk een andere markt; die is veel breder dan het informatieveld.’

Hoe zijn jullie uit elkaar gegaan?
‘Dit is in goed overleg gebeurd met de Raad van Commisarissen. Mijn taken werden tijdens mijn afwezigheid al waargenomen door Mariëlle Pronk en Theo van Bergen, die de aandelen Reekx hebben overgenomen. Zij hebben er aan kunnen wennen om de leiding over het bedrijf te voeren.’

Hoe ervaar je je leven zonder Reekx?
‘Het is ergens doodeng: ik begin weer helemaal bij nul. Eigenlijk ben ik gewoon weer een kleine zelfstandige. Maar het is ook heerlijk: zonder de ballast van een groot bedrijf kunnen werken en zelf mijn eigen tempo bepalen.’

Is het vak technischer geworden door de opkomst van internet en digitalisering?
‘Het vak was altijd al heel technisch. Het beheersen van informatiestromen wordt over het algemeen erg technisch benaderd. In de kern van het vak is weinig veranderd. Het gaat nog steeds over het opslaan en terugvinden van informatie. Dat deden we vroeger met een boekje en nu elektronisch. Wat wel veranderd is, is dat je nu veel meer met informatie kunt dan vroeger. Dat betekent ook dat er veel meer concurrentie is voor de informatieprofessional. Iedereen denkt tegenwoordig dat-ie verstand van informatie heeft. Ik denk echter dat het een heel specifiek vak is.

Voor welke uitdagingen staat de hedendaagse informatieprofessional?
‘Er ontstaat een enorme hoeveelheid informatie, mede door social media. Hoe ga je daarmee om en hoe bewaar je die informatie? Bij ABN AMRO werken bijvoorbeeld zes mensen die de hele dag niets anders doen dan volgen wat er over de bank wordt gezegd op Twitter, weblogs en Facebook. De complexiteit van het beheren en beheersen is enorm toegenomen. Het begrip informatie heeft de afgelopen jaren een evolutie doorgemaakt. Vroeger was het iets dat op schrift stond. Je ontsloot voornamelijk boeken, zodat mensen die terug konden vinden. Door de automatisering kunnen we nu veel dieper en verfijnder zoeken. Ook is het begrip informatie verbreed. We beschrijven nu bijvoorbeeld kunstvoorwerpen om ze, al dan niet digitaal, toegankelijk te maken en we maken informatieplannen voor musea. We hadden ons 25 jaar geleden niet kunnen indenken dat we ook dat tot ons werkveld zouden rekenen.’

Is de informatieprofessional zelf ook veranderd?
‘Bibliothecarissen hebben lang te kampen gehad met een stoffig imago. Ook stonden ze bekend als niet-klantvriendelijk. Ze maakten zich bij wijze van spreken drukker over het puntje in een UDC-getal dan om het bedienen van de klant. Er zijn natuurlijk heel veel bedrijfsbibliotheken gesloten omdat het niet meer om de verzameling boeken gaat, maar om andersoortige informatie, die vluchtiger en minder tastbaar is dan een boek of tijdschrift. Het gaat nu veel meer om de vraag hoe die vluchtige informatie opgeslagen wordt en wat je moet doen met het geheugen en de kennis in een organisatie. Die ontwikkeling heeft het profiel van de informatieprofessional veranderd. De opslag van informatie is ook individueler geworden omdat bijvoorbeeld de post en artikelen uit tijdschriften niet meer centraal binnenkomen, maar bij individuele medewerkers. Dat stelt andere eisen aan opslag en ontsluiting. Het vak moet zich ook met deze organisatieveranderingen bezighouden.’

advertentie

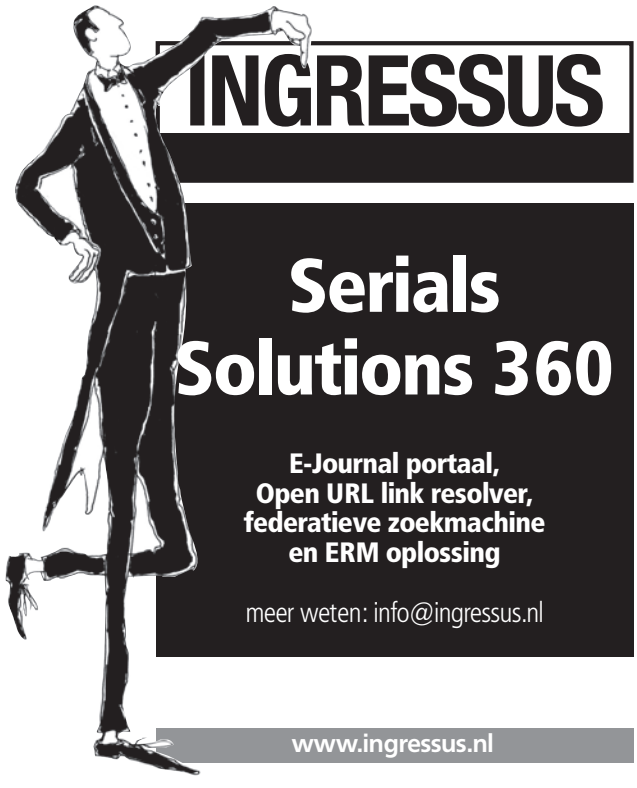

Zijn de opleidingen voldoende meegegroeid met die veranderingen?
'Ik zit onder andere in de Adviesraad van de IDM-opleiding aan de Hanzehogeschool in Groningen en in de Raad van Toezicht van de openbare bibliotheken in Groningen. De opleidingen hebben het moeilijk omdat ze een lesprogramma voor vier jaar moeten ontwikkelen in een heel snel veranderende wereld. Bovendien is het werkveld waarvoor informatieprofessionals worden opgeleid, veel breder geworden. Het is voor de opleidingen niet gemakkelijk om zich daaraan aan te passen. Te snelle verandering is ook weer niet goed. De klassieke bibliotheken klagen wel eens dat ze geen klassiek geschoolde bibliothecarissen meer kunnen krijgen. Er zit een soort spagaat in. Je wilt wat dynamischer mensen die de opleiding gaan volgen omdat het werk is veranderd, maar die dynamische mensen voelen zich weer niet aangetrokken tot de opleidingen. De aantallen studenten zijn ook drastisch gedaald.'

Waarom trekken de opleidingen zo weinig studenten?
'Het werkveld is eigenlijk heel spannend, maar misschien te abstract voor jonge mensen om zich er iets bij te kunnen voorstellen. Vroeger waren de opleidingen concreter: je had aparte opleidingen voor muziekbibliotheken, openbare bibliotheken, wetenschappelijke bibliotheken enzovoorts. Toen ik met mijn opleiding begon begin jaren tachtig, waren er zes klassen met 25 tot 30 studenten. Nu zouden de opleidingen staan te juichen bij drie klassen van 20 studenten. Vaak melden zich nu nog maar 20 eerstejaars aan.'
'Misschien zou je de huidige opleidingen meer moeten segmenteren zodat studenten zich wat meer kunnen voorstellen bij het vak en de verschillende beroepsperspectieven. Er zijn heel aansprekende voorbeelden om jongeren te vertellen wat het vak inhoudt.'

> 'Hoe er tegen professionals wordt aangekeken, wordt meer bepaald door de traditie'

Alles draait tegenwoordig toch om zoeken en vinden? Niemand kan meer zonder Google. Is het vak daardoor juist niet veel dichterbij komen te staan?
'Dat zeg je vanuit de perceptie van het vak. De gemiddelde mens zal denken: Waar is zo'n opleiding nu voor nodig? Ik vind toch wat ik zoek?'

Maar je kunt je toch ook bedenken: ik wil daar heel erg goed in worden?
'Maar Google doet het al voor ons. Dus komen mensen niet op het idee dat het een vak is.'

Wat betekent dat voor het vak van de informatieprofessional?
'Mensen realiseren zich onvoldoende dat zich achter Google en andere populaire sites nog een hele wereld bevindt. Informatieprofessionals daarentegen realiseren zich nog onvoldoende dat díe wereld nu het vakgebied is, en niet het zoeken en vinden op zich. We gaan veel meer de kant op van het omgaan met informatie en de kwaliteit van informatie. Mensen vragen zich in de meeste gevallen niet meer af wat de kwaliteit van informatie is omdat informatie zo moeiteloos tot ons komt. Misschien hebben we daar zelf ook wel een bijdrage aan geleverd. Vakreferenten zijn vervangen door de techniek en informatieprofessionals zonder specifieke vakkennis. Er zijn dus minder mensen die de kwaliteit van informatie kunnen beoordelen dan vroeger, terwijl er aan de andere kant meer informatie dan ooit tevoren beschikbaar is.'

De informatieprofessional is dus nog lang niet overbodig?
'In de ogen van veel bedrijven en instellingen wel. Als Google het kan, waarom zouden we dan een dure kracht inhuren? Zo wordt vaak gedacht. Maar ook vóór Google zag je dat informatieafdelingen vaak het eerste slachtoffer werden van bezuinigingen. Organisaties realiseren zich vaak niet wat het kost als medewerkers al hun informatie zelf moeten zoeken en beheren. In sommige sectoren zijn medewerkers een derde van hun tijd kwijt aan het zoeken naar informatie.'
'In het openbare bibliotheekwerk speelt daarentegen de problematiek van een tekort aan personeel. Er gaat nu een hele generatie bibliothecarissen met pensioen die niet vervangen kan worden omdat er te weinig mensen van de opleidingen komen.'

> 'Het gaat nu veel meer om de vraag wat je moet doen met het geheugen van een organisatie'

Wordt dat probleem niet 'opgelost' door de bezuinigingen op de openbare bibliotheken?
'Maar na de bezuinigingen komt er weer vraag. Een ander punt is dat niemand weet wat er gebeurt met het ebook. Als het aanslaat, zal de rol van openbare bibliotheken natuurlijk veranderen. Je hebt nog heel veel klassieke openbare bibliotheken met kasten vol boeken. Die zullen waarschijnlijk verdwijnen.'
'Waar we allemaal last van hebben, is de weerstand tegen de verandering. We kunnen alleen redeneren vanuit wat we kennen. Ik vind dat het boek in zijn driedimensionale vorm waarde heeft, maar of toekomstige generaties dat ook nog vinden, weet ik niet.'

Denk je dat het onderscheid tussen bibliotheken, musea en archieven aan het verdwijnen is door de digitalisering?
'Ja, maar dat zei ik 25 jaar geleden ook al. Als je ervoor kunt zorgen dat mensen een boek terugvinden, kun je er ook voor zorgen dat ze een brief of schilderij terugvinden. De hardnekkigheid van de werkelijkheid is echter anders. Dat heeft heel erg veel met mensen te maken. De mensen van Reekx komen van oorsprong uit de bibliotheekwereld, concurrent Doxis uit de archiefwereld. Dat onderscheid is altijd blijven bestaan, terwijl het werk door de techniek meer op elkaar is gaan lijken. Hoe er tegen bedrijven en professionals wordt aangekeken, wordt meer bepaald door de traditie. Mensen zijn heel erg belangrijk in ons vak.' <

Marie-José Klaver is nieuwsredacteur van InformatieProfessional.

THE RIGHT TO READ

STEUN BIBLIONEF / WWW.BIBLIONEF.NL POSTBANKNR: 258485

STICHTING BIBLIONEF NEDERLAND

BIBLIONEF

GEEF IEDER KIND LEESPLEZIER

Ook een verzameling feiten kan beschermd zijn, maar wanneer?

Creatieve scheppingen worden beschermd door het auteursrecht. Ook simpele feiten of andere gegevens kunnen echter worden beschermd door een intellectuele eigendomsrecht, namelijk door het databankenrecht. Gebruik van dergelijke gegevens kan een inbreuk op dit databankenrecht vormen.

Mark Jansen

De databankenwet beschermt elektronisch toegankelijke gegevensverzamelingen, mits die gegevens systematisch of methodisch geordend zijn en met het verkrijgen, controleren of presenteren van die gegevens een substantiële investering is gemoeid. Degene die het risico voor deze investeringen gedragen heeft, verkrijgt voor vijftien jaar het exclusieve recht deze databank te exploiteren. Van inbreuk op dit recht is sprake wanneer iemand (direct of stukje bij beetje) een *substantieel deel* van de gegevens uit die databank opvraagt (toe-eigent) of hergebruikt (verspreidt). Het opvragen en gebruiken van slechts enkele gegevens (niet-substantiële delen) blijft echter vrij. Het databankenrecht ontstaat vanzelf en zonder registratie (net als bij het auteursrecht). Het is aan gegevens dus niet te zien of deze afkomstig zijn uit een beschermde databank.

Het databankenrecht is afkomstig van de Europese Unie. Het lastige met dit rechtsgebied is dat het geschreven is in een tijd dat databanken nog werden geëxploiteerd op vaste dragers.

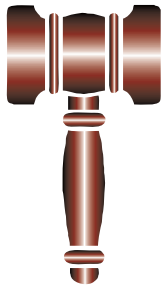

Denk in dat kader aan een encyclopedie uitgegeven op cd-i of dvd of een woordenboek op cd-rom. De wetgeving gaat er dan ook (impliciet) van uit dat een databank op een bepaalde datum 'voltooid' is en aldus een vastomlijnde inhoud heeft. Dat is tegenwoordig vaak niet meer het geval. Databanken worden nu vaak online geëxploiteerd en de inhoud van dergelijke online databanken verandert continu, soms zelfs iedere seconde. De wettelijke begrippen zijn hier niet goed op toegespitst en de informatieprofessional die zich afvraagt of de door zijn organisatie gemaakte databanken beschermenswaardig (en aldus exploiteerbaar) zijn, ziet zich gesteld voor een lastige vraag. Omgekeerd is de vraag of het hergebruiken van gegevens uit een bestaande databank illegaal is, of de vraag of voor het gebruik van databases al dan niet terecht licentievergoedingen worden betaald, evenmin eenvoudig te beantwoorden. Dit leidt tot grote rechtsonzekerheid.

Die rechtsonzekerheid komt bijvoorbeeld naar voren in een zaak die op dit moment aanhangig is bij het Gerechtshof Den Haag tussen (de exploitanten van) de websites Autotrack.nl en Gaspedaal.nl over de vraag of Gaspedaal inbreuk maakt op de databankenrechten van Autotrack. Gaspedaal is een zogenaamde 'metazoekmachine' die op basis van een zoekvraag van de gebruiker over verschillende websites zoekt naar actuele advertenties voor occasions. Gaspedaal maakt daarbij gebruik van de zoekmachine van de websites die zij doorzoekt. Gaspedaal heeft dan ook geen kopie gemaakt van de database van Autotrack, maar doorzoekt steeds de actuele versie van die database. Ondertussen wijzigt die doorzochte database continu: er worden nieuwe advertenties voor occasions toegevoegd en oude advertenties worden verwijderd. Het is daarmee de vraag of Gaspedaal zich schuldig maakt aan (verboden) opvragen/hergebruiken van een *substantieel deel* van de databank van Autotrack of niet. Dit is een zo fundamentele vraag dat het Gerechtshof in Den Haag onlangs heeft laten weten dat het vragen aan het Europese Hof van Justitie wil stellen over de interpretatie van deze begrippen. Dit Europese Hof heeft – als hoogste Europese rechter – het laatste woord over de uitleg van het databankenrecht. Dit zou de eerste keer zijn dat het Hof van Justitie duidelijkheid moet geven over de toepassing van het databankenrecht in een online omgeving. In deze tijd waarin steeds meer databanken online worden geëxploiteerd, is deze duidelijkheid meer dan welkom. Nadeel aan het stellen van vragen aan het Hof van Justitie is dat het antwoord wel twee jaar op zich kan laten wachten. Al die tijd weet de praktijk nog niet waar ze aan toe is… <

Mark Jansen is advocaat IT-recht en Intellectuele Eigendom bij Dirkzwager advocaten & notarissen.

Vragen?

Heeft u een vraag over de mogelijkheden en beperkingen binnen het IT-recht? Stuur uw vraag naar redactie@informatieprofessional.nl en mogelijk treft u het antwoord in de eerstvolgende aflevering aan.

'Mijn baan bij East Asian Library past als een jas'

Alice de Jong, redacteur van InformatieProfessional, mag zich sinds 1 februari de enige vakreferent Sinologie in Nederland noemen. In deze aflevering van Weekboek beschrijft zij haar eerste stappen bij de East Asian Library.

Alice de Jong

maandag 28 februari

's Morgens besluit ik om naar 'het Arsenaal' te vertrekken in plaats van naar mijn tweede werkplek op de centrale UB, waar ik normaliter op maandag probeer te zijn. Vandaag komen namelijk de mannen van de Service Desk om enkele meubels te verhuizen. Toen ik een maand geleden begon als vakreferent Sinologie, kreeg ik tot mijn verrassing een klein kamertje helemaal voor mijzelf alleen in het Arsenaal. Een luxe gezien de universitaire kamernood! Het Arsenaal, een van de vele Leidse universitaire gebouwen, huisvest sinds jaar en dag de opleidingen Chinees, Japans en Koreaans.

Sinds ik negen jaar geleden wegging bij de Leidse UB om de website en de digitale diensten van het Vredespaleis vorm te geven, is er veel veranderd. Vakgroepen werden opleidingen en universitaire bibliotheekjes werden formeel ondergebracht bij de Universitaire Bibliotheken Leiden. De bibliotheek Sinologie is met Japans en Koreaans opgegaan in de East Asian Library, die op haar beurt over een jaar of vier zal opgaan in de centrale UB. Er wordt geen bibliothecaris Sinologie meer geworven: mijn functie kwam ervoor in de plaats. Omdat er in Nederland maar één universitaire studie Chinees bestaat, en er gezocht werd naar iemand met zowel kennis van 'de digitale bibliotheek' als van Chinees, past deze baan mij werkelijk als een warme jas.

Terug naar de verhuismannen. Ze melden zich gelukkig vroeg en na wat gesleep en gesjouw verdwijnen een grote grijze kast en een grijs bureau uit de kamer. Het oogt meteen een stuk ruimer en lichter.

Vanochtend twee overleggen: eerst een zogeheten 'clusteroverleg' met collega-vakreferenten, daarna een voortgangsgesprek met mijn leidinggevende. Sinds ik mijn 'inwerktraject' in handen kreeg geduwd, is dit het tweede gesprek. Alles voelt nog erg nieuw.

's Middags verder met het maken van een overzicht van de databestanden in de Digitale Bibliotheek Chinees. Deze lijst e-resources (websites, databases en verzamelingen e-journals) is ooit aangemeld als digitale bron bij de UB. Ik loop de bestanden stuk voor stuk langs om te kijken of ze nog wel toegankelijk zijn, maar ook voor mijn begrip van wat er allemaal aanwezig is. De licenties liggen niet op mijn bureau, maar bij de centrale afdeling e-resources. Een nieuwe bron toevoegen aan de 'digitale bibliotheek' verloopt via het invullen van een digitaal formulier met maar liefst twintig velden. Wijzigingen schijnen ook op deze manier te moeten worden doorgegeven. Foutjes verbeteren is dus een hele klus. Ik besluit mijn wijzigingsvoorstellen op te sparen. Misschien kan het later in één keer?

Er is telefoon. Een redacteur van de *Krant met Karakter,* het blad van de Studenten Vereniging Sinologie, wil een afspraak met me maken voor een interview. Daarna belt een mevrouw van de KB om te vragen of we geïnteresseerd zijn in Chinese boeken, die de nationale bibliotheek in groten getale gratis uit China opgestuurd krijgt. Afgesproken wordt dat zij een proefdoos zal opsturen, zodat ik kan beoordelen of het iets voor de collectie is. <

dinsdag 1 maart

Verder met de overzichten. In de afgelopen weken heb ik de bestanden uit de e-resources niet alleen in een Access-database geplaatst, maar ook toegevoegd aan het nieuwe account van 'eastasianlibrary' op Delicious. In een moeite door heb ik ook een account bij Gmail, Flickr, Twitter (@easianlibrary), LibraryThing en Netvibes aangemaakt.

De redacteur van het studentenblad komt langs om me als kersverse vakreferent Sinologie te interviewen. Grappig om te zien dat de nieuwe generatie studenten met een heel andere insteek aan de studie begint. Mijn interviewer kwam tot haar besluit na een lange reis door China. Maar een substantieel gedeelte van de ongeveer tachtig eerstejaarsstudenten is de laatste jaren van Chinese afkomst; zij gaan op zoek naar hun roots. Anderen kiezen voor deze studie omdat het nu heel praktisch lijkt een wereldtaal van een economische grootmacht te leren spreken.

Aangespoord door de vragen denk ik terug aan ons eigen kleine groepje eerstejaars, dat met een weinig vastomlijnd beeld aan de studie begon. Wij konden jarenlang over de studie doen en verbleven standaard op een beurs één jaar in China. Hoewel de studenten ook nu nog voor zo'n lange periode naar China mogen, is het totaal aantal studiejaren verkort, wat het leren van zo'n razend moeilijke taal er niet makkelijker op maakt.

Na het interview even langs de koffiebar in een ander gebouw. Wachten in een lange rij. Niet verwonderlijk, want de koffie is er uitstekend. Daarna weer door met het turen naar bestanden en de lijst in Delicious. Het is makkelijk om de tijd te vergeten en later naar huis te gaan, want dat is nog maar een fietstochtje van vijf minuten. <

woensdag
2 maart

Boterhammen smeren voor schoolgaande dochter, haar uitzwaaien en wat klusjes in huis doen. Even wat opruimen en dan gaat de computer aan. Al snel bekijk ik de statistieken van mijn website Tokowijzer.nl. Deze site over Chinese en andere Aziatische producten uit de toko bestaat al tweeëneenhalf jaar, maar sinds eind 2010 heb ik de site zelf in beheer. Er is altijd wel commentaar goed te keuren, mail te lezen of een aanvulling of wijziging aan de stukken op de website aan te brengen. En er moeten regelmatig nieuwe *posts* geschreven worden om oude en nieuwe bezoekers te blijven trekken.

Vandaag heb ik een lunchafspraak met Marilou den Outer die de website *Gele Draak*, een informatieve site over China, runt. Leuk en inspirerend om van gedachten te wisselen met iemand die al jaren bezig is met een goedlopende site. Er zijn best overeenkomsten met een bibliotheek: ook die groepeert en bundelt informatie. Leuke brainstorm met veel ideeën en wellicht een nauwere samenwerking in de toekomst. <

donderdag
3 maart

Het opvallendste verschil met het Vredespaleis is dat het op de universiteit zo levendig en druk is: overal studenten en medewerkers. In de East Asian Library zitten groepjes studenten met of zonder laptops en woordenboeken aan lange tafels te studeren, aan de uitleenbalie is het constant druk.

's Ochtends bezig met de ontrafeling van het bestand 'China Academic Journals'. Hoewel de bron op zich in de eerdergenoemde digitale bibliotheek Chinees is ontsloten, zijn de individuele titels nergens te vinden. Na wat heen en weer mailen komt er opeens een Excellijst boven water. Nu ik het titeloverzicht heb, gaat er een verzoek aan de afdeling e-resources de deur uit om de titels op te nemen in de catalogus en in de link resolver SFX te activeren. Vierduizend titels; dat wordt ongetwijfeld een flinke klus. Maar als het gaat lukken, is de kans dat gebruikers een nuttig tijdschrift vinden enorm toegenomen.

Na de vaste koffiepauze met de staf van de East Asian Library ga ik door met een overzichtslijst van Chinese ebooks. We hebben ongeveer 150 full-text woordenboeken en encyclopedieën, maar ook deze zijn alleen als hoofdbron gecatalogiseerd en niet op losse titels. Chinezen zijn erg goed in het samenstellen van encyclopedieën. De meest uiteenlopende onderwerpen komen voorbij: van Chinese groentes tot overzichten van Boeddhistische goden.

's Middags komt Annelies van de balie vragen of ik weet dat ik ook een postvakje heb? Opeens ligt er een stapel Chinese catalogi, brieven en uitgeprinte probleemgevallen op mijn bureau. Waar is de paperless office? <

ALICE DE JONG **28.02-04.03.2011**

Foto: Carola van der Drift

vrijdag
4 maart

Klusjesdag. Twijfel: ga ik naar naar de moestuin, waar het wellicht nog te koud is voor nuttige activiteiten, of naar de Sligro om voor mijn kersverse bedrijfje een pas aan te vragen? Omdat mijn zus 's ochtends sms't, gaan we samen naar de Sligro, waar ik langer dan ik wil rondloop met grootverpakkingen in mijn hand.

's Middags opeens weinig fut meer voor andere dingen; zit tegen wat eigenbedachte deadlines aan te hikken. Uiteindelijk ga ik even naar de toko en start daarna een culinair projectje Sichuan pickles maken. Het weekend begint, vriend komt thuis en wijn gaat open, dochter eet nog eerst bij vriendinnetje. <

Verrijkte publicaties

In deze serie wordt het groeiende belang van onderzoeksdata benadrukt. In de wetenschappelijke communicatie draait het echter in veel disciplines nog vooral om de tekstuele publicatie waarin de onderzoeksresultaten worden gepresenteerd. Verrijkte publicaties brengen het beste van deze twee werelden samen en vormen een middel om onderzoeksdata en publicatie in samenhang toegankelijk te maken.

John Doove en Martin Slabbertje

Een verrijkte publicatie bestaat uit een publicatie, meestal in de vorm van tekst, verrijkt met extra materialen. Zo'n publicatie kan een artikel in een tijdschrift, een proefschrift, rapport, notitie of een hoofdstuk uit een boek zijn. Het extra materiaal kan bestaan uit onderzoeksdata, maar ook bijvoorbeeld uit beeldmateriaal ter illustratie, metadatasets en post-publicatiedata zoals commentaren en rankinggegevens.[1]

Sommige additionele materialen zijn dynamisch van aard. Denk bijvoorbeeld aan een onderzoeksdataset die elke maand met nieuwe gegevens wordt aangevuld. Een verrijkte publicatie geeft de mogelijkheid zowel te verwijzen naar de momentopname van de onderzoeksdata op het moment van schrijven van de publicatie als naar de actuele onderzoeksdata. Bovendien kunnen de materialen onderdeel zijn van verschillende verrijkte publicaties, waardoor het mogelijk wordt relaties tussen onderzoeksresultaten te ontdekken die middels traditionele publicaties niet zichtbaar zouden zijn. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een gedigitaliseerd interview dat binnen verschillende disciplines gebruikt is en zodoende een relatie aantoont tussen twee (publicaties in verschillende) vakgebieden die niet expliciet in een traditionele publicatie zichtbaar zou worden.

Als we verder inzoomen op het begrip verrijkte publicaties, blijken er twee duidelijk van elkaar te onderscheiden verschijningsvormen te zijn. Ten eerste bestaat de 'verrijking *naast* de publicatie'. Hierbij hebben we te maken met een traditionele publicatie die door middel van relaties gekoppeld wordt aan allerlei materiaal buiten de publicatie, zoals onderzoeksdata (figuur 1).

Ten tweede bestaat er de 'verrijking *binnen* de publicatie'. Deze publicatie zelf is dan al voorzien van (relaties met) allerlei verrijkingen. Dit kan bijvoorbeeld een publicatie in pdf- of html-formaat zijn waarin (relaties met) verrijkingen zijn opgenomen (figuur 2).

Afhankelijk van de behoeften van de onderzoeker én het vakgebied waarin hij werkzaam is, kan soms verrijking naast de publicatie en soms verrijking binnen de publicatie de beste wijze van presentatie zijn. Daar waar het voornamelijk draait om het inzichtelijk maken van de samenhang tussen objecten, past de verrijking naast de publicatie het best. En daar waar de nadruk ligt op het visualiseren van de objecten zelf (zoals in figuur 2), wordt vaak de voorkeur gegeven aan verrijken binnen de publicatie. Van belang is in ieder geval dat beide vormen van verrijkte publicaties technisch hetzelfde zijn opgebouwd, maar door software op verschillende manieren kunnen worden gepresenteerd.

Meerwaarde

De in de publicatie beschreven onderzoeksresultaten worden doorgaans gebaseerd op de onderliggende onderzoeksdata. Het aanbieden van de onderzoeksdata bij een publicatie biedt andere onderzoekers de mogelijkheid met de onderzoeksdata binnen handbereik de bevindingen in het artikel te verifiëren. Dit kan de kwaliteit van het onderzoek ten goede komen. Daarnaast worden hergebruik en reproductie van onderzoeksresultaten bevorderd. Zo kan bijvoorbeeld hetzelfde onderzoek met aangepaste parameters worden uitgevoerd om te toetsen of de bevindingen te generaliseren zijn. Ook kunnen studenten met de onderzoeksdata aan de slag en kijken hoe hun resultaten zich verhouden tot de in de publicatie besproken resultaten.

Maar er zijn nog meer voordelen aan het in samenhang publiceren van onderzoeksdata en publicaties. Met verrijkte publicaties kun je de samenhang inzichtelijk maken. Zo wordt het bijvoorbeeld eenvoudig om een overzicht te genereren van alle publicaties die gebruik hebben gemaakt van een bepaalde dataset. Daarnaast kun je deze relaties tussen de verschillende onderzoeksobjecten ook visualiseren zoals in figuur 1. Een dergelijke grafische weergave van de samenhang tussen de onderzoeksobjecten maakt het mogelijk om te bladeren door een netwerk aan wetenschappelijk kennis en levert een andere manier om onderzoeksresultaten te vinden dan een zoekopdracht in een zoekmachine.

Semantisch web

Tot slot ligt wellicht de grootste meerwaarde van de verrijkte publicatie in toekomstige toepassingen. Verrijkte publicaties beschrijven de relaties tussen de objecten namelijk op zo'n manier, dat ook een computer ze kan interpreteren. Dit wordt mogelijk door het gebruik van de standaarden die ook in het semantisch web (Linked Data) worden gebruikt. Die zijn eerder in deze serie besproken.[2] Het effect van het gebruik van deze standaarden is dat wanneer voldoende objecten op deze wijze aan elkaar gekoppeld zijn, geheel nieuwe vragen aan de computer gesteld kunnen worden bij het zoeken naar relevante informatie. Denk hierbij aan vragen zoals: 'Welke artikelen spreken de conclusies getrokken in artikel X tegen en hebben daarbij gebruik gemaakt van dataset Y'. Een dergelijk manier van zoekvragen stellen wordt met de immer toenemende hoeveelheid aan beschikbare informatie op internet steeds belangrijker.

Om verrijkte publicaties onderdeel te kunnen laten worden van het semantisch web, is het nodig dat de verschillende onderdelen van de verrijkte publicatie én de relaties hiertussen, beschreven worden in een taal waarmee computers om kunnen gaan: xml. Wanneer dit vervolgens ook wordt gedaan volgens de afspraken die gemaakt zijn in standaarden als RDF en OAI-

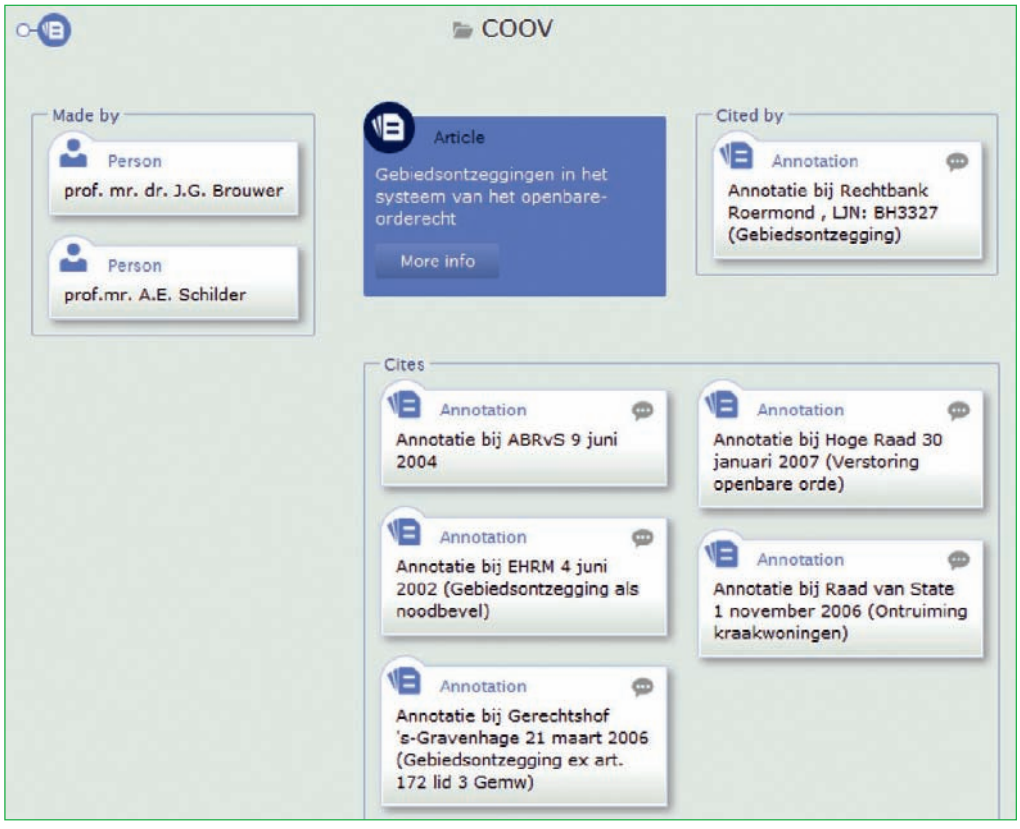

Figuur 1 Een voorbeeld van een verrijking *naast* de publicatie: Een visuele weergave van het artikel *Gebiedsontzeggingen in het systeem van het openbare-orderecht* toont relaties met publicaties en personen

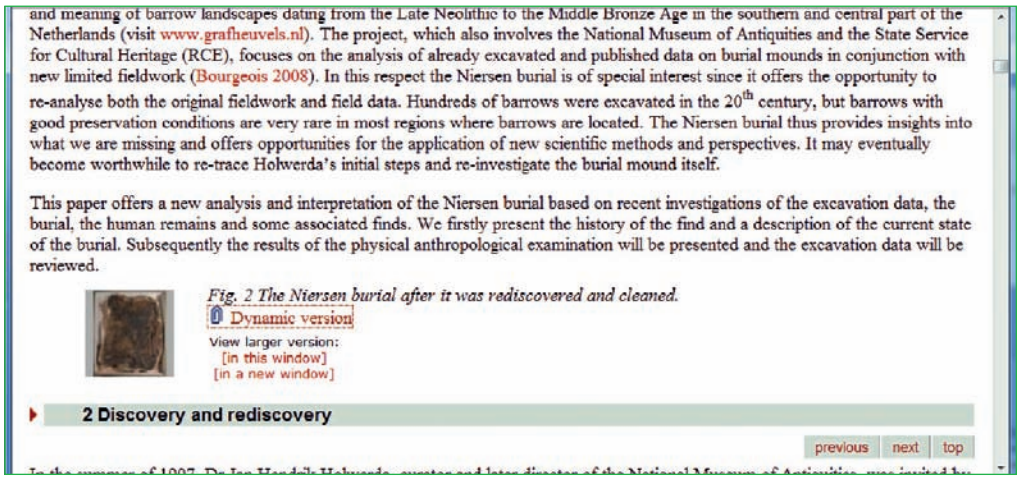
and meaning of barrow landscapes dating from the Late Neolithic to the Middle Bronze Age in the southern and central part of the Netherlands (visit www.grafheuvels.nl). The project, which also involves the National Museum of Antiquities and the State Service for Cultural Heritage (RCE), focuses on the analysis of already excavated and published data on burial mounds in conjunction with new limited fieldwork (Bourgeois 2008). In this respect the Niersen burial is of special interest since it offers the opportunity to re-analyse both the original fieldwork and field data. Hundreds of barrows were excavated in the 20th century, but barrows with good preservation conditions are very rare in most regions where barrows are located. The Niersen burial thus provides insights into what we are missing and offers opportunities for the application of new scientific methods and perspectives. It may eventually become worthwhile to re-trace Holwerda's initial steps and re-investigate the burial mound itself.

This paper offers a new analysis and interpretation of the Niersen burial based on recent investigations of the excavation data, the burial, the human remains and some associated finds. We firstly present the history of the find and a description of the current state of the burial. Subsequently the results of the physical anthropological examination will be presented and the excavation data will be reviewed.

Fig. 2 The Niersen burial after it was rediscovered and cleaned.
Dynamic version
View larger version:
[in this window]
[in a new window]

2 Discovery and rediscovery

previous next top

Figuur 2 Een voorbeeld van een verrijking *binnen* de publicatie: Het artikel in de *Journal of Archaeology in the Low Countries* bevat een relatie met een aparte applicatie, waarmee de verrijking op verschillende manieren gepresenteerd kan worden

ORE, dan zijn de verrijkte publicaties 'Linked Data compatibel' en kunnen ze optimaal uitgewisseld, hergebruikt én verder verrijkt worden binnen het semantisch web.

OAI-ORE[3] neemt in dit verband nog een speciale plek in voor verrijkte publicaties. Deze standaard geeft de mogelijkheid om zogenaamde Resource Maps te creëren waarin de relaties binnen de verrijkte publicatie als geheel (een *Aggregation* genaamd) met de afzonderlijke verrijkingen (*Aggregated Resources* genaamd) beschreven zijn. In feite zijn hiermee de Resource Maps een soort plattegronden voor computers. Ze geven informatie over hoe de verrijkte publicatie is opgebouwd, hoe de specifieke onderdelen gevonden kunnen worden (door middel van URI's) en hoe ze in relatie tot elkaar staan. In feite is de verrijkte publicatie in figuur 1 de visualisatie van een aggregatie die beschreven is door een Resource Map.

Archivering

Het basisidee bij het archiveren van verrijkte publicaties is de bestaande infrastructuur zoveel mogelijk te benutten. Hierbij worden publicaties gearchiveerd bij bibliotheken. De verrijkingen worden gearchiveerd bij de instellingen die zich al met de archivering van dergelijk materiaal bezighouden (zoals DANS, 3TU en het Instituut voor Beeld en Geluid). Echter, de koppelingen tussen de diverse onderdelen van de verrijkte publicatie moeten ook behouden blijven. Afspraken over de persistente identifiers die hiervoor nodig zijn, zijn inmiddels binnen Nederland al gemaakt (tussen de repositories, DANS en de KB). In de toekomst moeten deze afspraken opgeschaald worden naar het buitenland: een verrijkte publicatie kan immers bestaan uit onderdelen gearchiveerd over de gehele wereld. Ten slotte is het van belang dat de Resource Maps zelf ook gearchiveerd worden. De zorg voor het beheer en de archivering van deze Resource Maps is op dit moment nog onderwerp van discussie.

Self archiving

Alles lijkt min of meer eenvoudig te realiseren, maar er zijn zeker nog wel wat knelpunten op te lossen. Eén daarvan is het metadateren van onderzoeksdata én van de relaties tussen de publicatie en onderzoeksdata. Traditioneel zorgden bibliotheken voor titelbeschrijvingen van publicaties. Het is echter de vraag of het metadateren van onderzoeksdata ook gedaan kan worden door bibliotheken. Onderzoeksdata zijn vaak niet of slechts beperkt voorzien van bibliografische gegevens en de bibliotheekmedewerker heeft niet de benodigde inhoudelijke kennis van de onderzoeksdata om het materiaal inhoudelijk te kunnen beschrijven en de juiste

randstad ProBiblio

TELEFOON 023 55 46 275
FAX 023 55 46 280
E-MAIL RANDSTAD@PROBIBLIO.NL
WEBSITE WWW.PROBIBLIO.NL/RANDSTAD

De beste keus in informatieprofessionals

Randstad/ProBiblio bemiddelt voor de functie van:
informatiespecialist
documentalist
bibliothecaris/mediathecaris
DIV medewerker
team/projectleider

werven selecteren uitzenden van informatieprofessionals

soort (semantische) relatie te kunnen leggen tussen publicatie en onderzoeksdata. Kortom, de onderzoeker zal zelf een groot deel van het werk moeten doen om zijn publicatie te verrijken.

Gelukkig worden er allerlei initiatieven ontplooid om dit werk voor de onderzoeker te vergemakkelijken en kunnen bibliotheek en data-archief hierin een rol vervullen in de ondersteuning van de onderzoeker.[4] Specifiek voor de ondersteuning van de onderzoeker bij het maken van verrijkte publicaties is in het project ESCAPE een editor ontwikkeld.[5] Deze editor is geheel op de Linked Data-principes gebaseerd: niet alleen kunnen onderzoekers hiermee relaties leggen tussen publicaties en onderzoeksdata, maar ook met betrokken personen (zoals auteurs en makers van onderzoeksdata) en concepten.

Nieuwe initiatieven

In het SURFshare-programma zijn de afgelopen jaren veel projecten uitgevoerd op het gebied van verrijkte publicaties. Momenteel worden in zes kortlopende projecten verrijkte publicaties gemaakt.[6] In deze projecten worden uiteenlopende onderzoeksdata en ander relevant wetenschappelijk materiaal opgenomen in de verrijkte publicaties.

Naast projecten waar verrijkte publicaties worden gemaakt, worden ook projecten die zich richten op het opschalen van de infrastructuur uitgevoerd, zodat verrijkte publicaties daarmee goed kunnen worden ondersteund. Zo wordt op dit moment gewerkt aan het opschalen van het nationale wetenschapsportaal NARCIS.[7] Het is de bedoeling dat in de toekomst alle in Nederland gemaakte verrijkte publicaties binnen NARCIS verzameld en gepresenteerd kunnen worden. Op deze manier wordt de wetenschappelijke informatie overzichtelijk in samenhang toegankelijk gemaakt en wordt alvast een voorschot genomen op het aansluiten van de Nederlandse wetenschappelijke informatie op het semantisch web. <

John Doove is projectcoördinator Verrijkte Publicaties, ICT en Onderzoek bij SURFfoundation. Martin Slabbertje is projectmanager bij de Universiteitsbibliotheek Utrecht.

Noten

1] www.surffoundation.nl/verrijktepublicaties.
2] 'Linked data: enkele initiatieven nader bekeken', Marie-José Klaver, In: InformatieProfessional, Issue 9, pagina 24-25.
3] www.openarchives.org/ore/.
4] 'Data Librarian: een nieuw informatiespecialisme?', Rob Grim, In: InformatieProfessional, 2010, Issue 11/12, pagina 36-37. 'EDSC: data voor Erasmus', Paul Plaatsman, Judith Gulpers, In: InformatieProfessional, 2011, Issue 1/2, pagina 29-31.
5] Voorbeelden van totstandgekomen verrijkte publicaties met behulp van de ESCAPE-editor zijn: http://escape.utwente.nl/graph/80#id=91, http://escape.utwente.nl/graph/48#id=202 en http://tinyurl.com/5uusn7h.
6] www.surffoundation.nl/nl/themas/openonderzoek/verrijktepublicaties/Pages/SubsidierondeVerrijktePublicatiesmaken.aspx.
7] www.narcis.info.

INGRESSUS

Hidden Automatic Navigator

Authenticatie en toegangsbeheer voor elektronische bronnen

meer weten: info@ingressus.nl

www.ingressus.nl

april

5-6 april
E-LEARNING CONGRES 2011
Plaats: Eindhoven
www.e-learningcongres.nl

6-9 april
MUSEUMS AND THE WEB 2011 (MW2011)
Plaats: Philadelphia, PA
www.archimuse.com

7 april
VOORJAARSBIJEENKOMST VERENIGING VAN PERS- EN OMROEP-DOCUMENTALISTEN (VPOD)
Plaats: Amsterdam
www.vpod.nl

7 april
PUBLISHERS AND LIBRARY CONSORTIA: CHANGING EXPECTATIONS. Seminar
Plaats: Londen
www.alpsp.org

8 april
AUTEURSRECHT IN HET HOGER ONDERWIJS VOOR BEGINNERS. Workshop
Plaats: Utrecht
GoOpleidingen.nl

11-16 april
IEEE INTERNATIONAL CONFERENCE ON DATA ENGINEERING (ICDE 2011)
Plaats: Hannover
www.icde2011.org

13-24 april
WEEK VAN DE KLASSIEKEN. THEMA: GELD
www.weekvandeklassieken.nl

14 april
EBSCO INFORMATIEDAG
Plaats: Amsterdam
www.ebsco.nl

14 april
(JURIDISCHE) WAARDE VAN E-MAIL Seminar
Plaats: Woerden
www.doconsultancy.com

14-15 april
LIBRARIES DRIVING ACCESS TO KNOWLEDGE: ACTION FOR EUROPE
IFLA Presidential Meeting 2011
Plaats: Den Haag
www.ifla.org

18-20 april
LIBRARIANS' INFORMATION LITERACY ANNUAL CONFERENCE (LILAC)
Plaats: Londen
lilacconference.com/WP

18-21 april
VISITORS' WEEK TU DELFT LIBRARY
Plaats: Delft
www.library.tudelft.nl

20 april
ERFGOEDARENA. Serie erfgoedbrede debatten van Reinwardt Academie en Erfgoed Nederland
Plaats: Amsterdam
www.erfgoednederland.nl

21 april
SCHOOLBIBLIOTHEKEN NIEUWE STIJL: KUNST VAN LEZEN. Conferentie
Plaats: Den Bosch
www.kunstvanlezen.nl

21 april
HET 'DIDACTISEREN' VAN DIGITAAL ERFGOED
Plaats: Brussel
www.faronet.be

27 april
WAARDEVOL DIGITAAL! De (markt)waarde van digitale publicaties. Symposium
Plaats: Den Haag
www.kvb.nl

28 april
DIGITALISEREN VAN ARCHIEF. Studiedag
Plaats: Leuven
www.vvbad.be

mei

11 mei
BEHEER EN BEHOUD VAN (DIGITALE) INFORMATIE. Start vijfdaagse cursus
Plaats: Voorburg
GoOpleidingen.nl

11 mei
METADATERING EN DOCUMENT-BEHANDELING. Start zesdaagse cursus
Plaats: Utrecht
GoOpleidingen.nl

11 mei
PROMOTIE VAN BIBLIOTHEEKDIENSTEN Start zesdaagse cursus
Plaats: Utrecht
GoOpleidingen.nl

12 mei
STUDIEMIDDAG NVMB (Nederlandse vereniging van muziekbibliotheken, muziekarchieven en muziekdocumentatiecentra)
Plaats: Utrecht
www.nvmb.nl

16 mei
EVIDENCE-BASED LITERATUUR ZOEKEN Eendaagse cursus
Plaats: Amsterdam
www.nvb-online.nl

18 mei
ERFGOEDARENA. Serie erfgoedbrede debatten van Reinwardt Academie en Erfgoed Nederland
Plaats: Amsterdam
www.erfgoednederland.nl

19-21 mei
THE UNBOUND BOOK. Reading and publishing in the digital age
Plaats: Amsterdam en Den Haag
e-boekenstad.nl

24-27 mei
IT'S THE CONTEXT, STUPID! ELAG 2011
Plaats: Praag
www.elag.org

26-27 mei
MUSEUMNEXT. Congres
Plaats: Edinburgh
www.museumnext.org

Zie InformatieProfessional.nl
Op zoek naar conferenties en andere bijeenkomsten in de komende maanden? Surf voor een compleet agenda-overzicht naar www.informatieprofessional.nl

'Red de 20e eeuw van de vergetelheid'

Veel erfgoedinstellingen digitaliseren hun collecties. Bij materiaal uit de twintigste en eenentwintigste eeuw vormt het auteursrecht vaak een beperkende factor voor internet-toegang. Waar kunnen erfgoedinstellingen zoal mee te maken krijgen? Beelden voor de Toekomst, DEN, FOBID en de Koninklijke Bibliotheek buigen zich over deze vraag op de informatiemiddag 'Red de 20e eeuw van de vergetelheid: Auteursrecht, cultureel erfgoed en internet' op 19 april a.s. in Utrecht.
Aan de orde komen diverse oplossingsrichtingen, de zoektocht naar rechthebbenden, onderhandelen en contracteren met rechthebbenden en hun organisaties en het laatste nieuws op het gebied van onderzoek en (Europese) auteursrechtontwikkelingen. Het laatste deel van de middag is gereserveerd om nu eindelijk al die vragen over auteursrecht te stellen en te beantwoorden en met nieuwe ideeën weer aan de slag te kunnen gaan. www.den.nl <

Foto: Anefo / J.D. Noske / Nationaal Archief

Voorjaarsschoonmaak, 9 april 1951

Waar vindt u het nieuwste vaknieuws?

Brancheberichten via RSS op InformatieProfessional.nl

Aan roddel en achterklap doen we niet. Bij de dagelijkse nieuwsvoorziening van InformatieProfessional wordt er niet gefluisterd. Maar als serieus vakblad brengen wij wel het gerichte nieuws uit de branche. News as it happens, in uw feed reader.

InformatieProfessional brengt u dagelijks gratis het toegesneden vaknieuws. Overzichtelijk en relevant. Met reactiemogeijkheid. Desgewenst per e-mail geserveerd, tweemaal per week. Ook op de site en per RSS verkrijgbaar.

INFORMATIE PROFESSIONAL
vakblad voor informatiewerkers

151 denkbeelden over internet

Filosofen, kunstenaars en anderen uit de wereld van wetenschap en cultuur beantwoorden individueel de vraag hoe internet hun manier van denken beïnvloedt.

Door: Alice Doek

Hoe verandert internet je manier van denken? | red. John Brockman | Amsterdam – Maven ➪ 2011 | ISBN 9789490574123 | € 15,-

Edge.org, opgericht door John Brockman, stelt jaarlijks een vraag aan een selectie van de meest interessante wetenschappers en kunstenaars ter wereld. Dit jaar geven 151 denkers, waaronder Richard Dawkins, Brian Eno en Steven Pinker, kort en krachtig antwoord op een van de meest interessante vraagstukken van deze tijd: Hoe verandert internet je manier van denken?

Voorwaar is dit geen makkelijke taak, want voor bespiegeling is distantie nodig en de decennia die we met en in internet hebben meegemaakt, hebben zich behoorlijk vastgezet in onze hersens en beschaving. We zitten er middenin. Aan de andere kant: nu vatten we de term vooral op als synoniem met world wide web, dat maar een van de vele toepassingen is. In elk geval retrospectief, maar zeer waarschijnlijk ook met het oog op de volgende decennia. De vraag gaat dus in theorie ook over internettoepassingen die nu nog niet denkbaar zijn en is daarmee nog lastiger te beantwoorden.

De denkers doen serieuze pogingen om te formuleren hoe anders ons (of in elk geval hun) brein is gaan functioneren door de intensieve confrontatie met web en sociale media en daarin is zeker geen consensus. Natuurkundige Daniel Hillis mijmert dat we ons lot hebben verbonden aan technologie die we niet meer begrijpen. Ging de Verlichting over onafhankelijkheid, het thema anno nu is juist onderlinge afhankelijkheid. Nicholas Carr, de auteur van 'Is Google making us stupid?', concludeert dat hij wel steeds handiger navigeert op de stroomversnellingen van het net, maar dat zijn denken oppervlakkiger wordt door een verminderd concentratievermogen.

Bioloog Richard Dawkins ziet reden voor optimisme in de wetenschap omdat de 'halveringstijd van een fout' bemoedigend kort is geworden. Kevin Kelly, redacteur van *Wired*, overdenkt ideeën niet meer, maar doet er meteen iets mee en merkt dat hij productiever is. Een ander signaleert dat ideeën eerder worden 'uitgehard' doordat je vanachter je bureau bibliotheekcatalogi raadpleegt en binnen 24 uur antwoord krijgt op mail aan een expert. Clay Shirky meent dat, nu iedereen kan publiceren, de kwaliteit van het publieke denken is gekelderd. Een

ander is door het speuren in het curiositeitenkabinet, dat het web óók is, doordrongen geraakt van de rijke schakeringen in het menselijke gemoedsleven, getuige websites voor lieden die graag scherpe voorwerpen in hoofdjes van tuinkabouters steken en daarvan foto's publiceren.

Dit is een boek om langzaam en smakelijk te nuttigen en zeker niet in één keer uit te lezen. Tenslotte zijn er tussendoor zoveel zaken die je aandacht afleiden, zoals e-mail, de koopjes op Marktplaats en ooggetuigenverslagen van revoluties in de Arabische wereld. <

Toekomst van het web

Trendrapport lijkt nog geen blauwdruk voor beloofde herovering van het leven op de hectiek.

Door: Eric Sieverts

We the web; de herovering van het leven op de hectiek | Sander Duivestein & Jaap Bloem | Frankwatching eBooks ➪ 2011 | [te downloaden van www.frankwatching.com/e-books/trendrapport-we-the-web]

In de 22 bladzijden tekst van dit trendrapport komen Genesis, Plato, Socrates en Horatius langs, worden Beatrix en Obama geciteerd en wordt de piramide Data > Informatie > Kennis > Wijsheid opgebouwd. Het signaleert onder meer de trend van 'web of pages' > 'web of people' > 'web of the world', al wordt dat laatste pas tegen 2014 verwacht. Dan zal het web geëvolueerd zijn van 300 miljoen websites ('pages'), via 2 miljard mensen online ('people'), naar 1 biljoen apparaten online ('world').

Ontwikkelingen in de wetenschap, beginnend met bekende boeken van Da Solla Price (*Little Science, Big Science*; 1963) en Ziman (*The force of knowledge: the scientific dimension of society*; 1976) worden moeiteloos doorgetrokken naar commerciële organisaties. Dat geldt mede de datastortvloed, die ook steeds massaler aan de basis komt te liggen van de kennis die het bedrijfsleven nodig heeft om te functioneren. Uiteraard komen de auteurs uit op informatie-overload, maar niet zoals Carr daar recent over schreef (zie de column op pagina 13 in dit nummer). Als oplossing voor Shirky's filterprobleem zien zij de trend 'Link graph' (Googles relevantiefiltering op basis van het linknetwerk tussen webpagina's) > 'Social graph' (filtering op basis van het linknetwerk tussen mensen) > 'Interest graph' (door slimme software in samenwerking met onze apparaten geregistreerde echte belangstelling).

Dit trendrapport lijkt zeker nog

geen blauwdruk voor de in de ondertitel beloofde herovering van het leven op de hectiek. Het is zelfs de vraag of aan het slot wel de juiste vragen worden gesteld om tot de beoogde bezinning te komen. Maar oordeel zelf maar; die 22 bladzijden heb je snel genoeg uit. <

Inhuren van informatie-professionals wordt nu nog flexibeler

werving en selectie

uitzenden en detacheren

loopbaanbegeleiding

talent ontwikkeling

Bel voor meer informatie of persoonlijk advies:
Marlous Landman 010-2060263

INGRESSUS
Werving Selectie & Detachering

www.ingressus.nl

COLOFON

ISSN: 1385-5328
InformatieProfessional is een uitgave (15de jaargang)
van Otto Cramwinckel Uitgever,
Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam.
www.informatieprofessional.nl

redactieadres
InformatieProfessional, Herengracht 416, 1017 BZ
Amsterdam, tel. 020-4276583, fax 020-6383817,
e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

redactie
Jos van Dijk, Alice Doek, Alice de Jong, Marie-José Klaver (nieuwsredacteur),
Marieke Kramer, Hans van der Laan, Jenny Mateboer, Paul Nieuwenhuysen,
Ronald de Nijs (eindredacteur), Eric Sieverts, Jeroen Tegelaar en Ans ter Woerds.

vormgeving
Eric van den Berg, Tom van Staveren, graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer
John Doove, Mark Jansen, Marian Koren, John Mackenzie Owen, Martin Slabbertje.
Omslagillustratie: Eric van den Berg.

redactieadviesraad
Drs. P. Evers, drs. C. Groeneveld (voorzitter), drs. Ch. L. Citroen,
prof.dr. J.S. Mackenzie Owen.

abonnementen
Otto Cramwinckel Uitgever, Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam,
tel. 020-6276609, fax 020-6383817. InformatieProfessional verschijnt
maandelijks (10 x per jaar, januari/februarinummer en juli/augustusnummer
gecombineerd). Abonnementsprijs € 85,-. Instellingen met meer dan één
abonnement op hetzelfde adres betalen voor het tweede en volgende abonnement
€ 57,50. Nieuwe abonnementen: abonnementen worden per jaargang afgesloten.
Het abonnement wordt jaarlijks in het eerste kwartaal gefactureerd.
Beëindiging abonnement: Abonnementen kunnen uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden opgezegd. Bij niet-tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor een jaar verlengd. Studentenabonnement
€ 50,-, losse nummers € 11,-. Leden van de NVB komen in aanmerking voor
een gereduceerd abonnementstarief.
Meer informatie biedt het NVB-secretariaat, Mariaplaats 3, 3511 LH Utrecht,
tel. 030-2330050, email info@nvbonline.nl.

advertentieverkoop
Otto Cramwinckel Uitgever, tel. 020-6276609, fax 020-6383817.

Het verlenen van toestemming tot publicatie in dit tijdschrift strekt zich tevens uit tot het in enigerlei vorm elektronisch beschikbaar stellen.

Nederlands uitgeversverbond
Groep uitgevers voor vak en wetenschap

ADVERTENTIE-INDEX

Adlib 21
Biblionef 26
Reekx 40
Ingressus 24, 32, 36
Randstad | ProBiblio 32

Kunstenaarsboek

Tot **23 april**

De expositie *Multiple / Readings* brengt een overzicht van een halve eeuw kunstenaarsboeken ontworpen door Andy Warhol, Marcel Broodthaers, Edward Ruscha, Gerhard Richter, Damien Hirst en andere kunstenaars. De getoonde werken zijn afkomstig uit de collectie van kunsthistoricus Johan Pas, die al twintig jaar kunstenaarsboeken verzamelt. Kunstenaars gebruiken het boek als communicatiemedium én als volwaardige kunstvorm. Zo verspreiden ze hun ideeën bij een ruimer publiek. Deze boeken kunnen dienen als manifesten, bloemlezingen, compilaties, schetsboeken, abstracte composities, traktaten of een mengvorm daarvan. Het zijn 'normaal' gedrukte boekwerken, geen bibliofiele uitgaven. De tentoonstelling schetst de evolutie van het kunstenaarsboek sinds 1959 tot vandaag de dag.
Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience, Hendrik Conscienceplein 4, Antwerpen. Geopend: di t/m zo 13-17 uur.

Amnesty International

Tot **2 mei**

In De Affiche Galerij is een selectie uit 50 jaar affiches van Amnesty International te zien. Soms wordt opdracht gegeven voor het maken van een affiche, maar vaak komen ontwerpers ook zelf met een voorstel. Soms hebben ze een verhaal over geweld of onrecht tegen burgers gezien op het journaal dat hen inspireert. Dit deed bijvoorbeeld Jan Bons in 1989 toen hij de eenzame demonstrerende Chinese student in zijn eentje voor een tank op het Plein van de Hemelse Vrede in Beijing zag staan. Hij moest dit beeld gewoon vastleggen. De volgende dag stond hij bij de receptie van Amnesty International en gaf zijn tekening om hem als affiche te gaan gebruiken.
De Affiche Galerij, station Spui in de tramtunnel van Den Haag. Geopend: dagelijks 6-24 uur.

Margot, zus van Anne

Tot **15 september**

Margot Frank, geboren 16 februari 1926, treedt met een kleine, speciaal aan haar gewijde tentoonstelling in het Anne Frank Huis uit de schaduw van haar wereldberoemde zusje Anne. 'Aan Margot is niets op te voeden, die is van nature, de goed-, lief- en knapheid zelve.' Dat schrijft Anne op 27 september 1942 in haar dagboek. De expositie bevestigt het beeld van Margot – lief, slim en mooi – en belicht daarnaast haar sportieve, sociale en gelovige kant. In maart 1945 overleed Margot op 19-jarige leeftijd in concentratiekamp Bergen-Belsen, enkele dagen voor Anne.
Anne Frank Huis, Prinsengracht 267, Amsterdam. Geopend: zo t/m vr 9-21 uur, za 9-22 uur.

© Bijzondere Collecties

Wederdopers lopen naakt door Amsterdam, 1535

© AFF AFS, fotograaf Frans Dupont

Margot (l) en Anne Frank, 1941

Collectie Johan Pas

Kunstenaarsboek 'Met zo'n sujet zou ik me maar niet inlaten' (2007) van Walter Swennen

Gedoopt

Tot **16 mei**

De tentoonstelling *Gedoopt. Vijf eeuwen doopsgezinden in Nederland* laat zien hoe een relatief kleine groep grote invloed heeft gehad op de Nederlandse samenleving. Zo maakten Joost van den Vondel, Pieter Langendijk en Aagje Deken furore als schrijver. Jan van der Heyden vond de brandslang uit en Cornelis Lely sloot de Zuiderzee af. Pieter Teyler van der Hulst stond aan de basis van Teylers Museum in Haarlem en zonder Christiaan Pieter van Eeghen had Amsterdam geen Rijksmuseum en Vondelpark gehad. Deze invloed wordt in beeld gebracht met topstukken uit de belangrijkste collectie op dit gebied ter wereld. Deze bevindt zich bij de Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam als bruikleen van de Verenigde Doopsgezinde Gemeente Amsterdam.
Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam, Oude Turfmarkt 129, Amsterdam. Geopend: di t/m vr 10-17 uur, za en zo 13-17 uur.

PROFESSIONAL IN HET NIEUWS

Suzan Verberne (1980) werkt als onderzoeker bij het Centre for Language and Speech Technology van de Radboud Universiteit Nijmegen. Zij kreeg onlangs een Google Award voor het project *Extracting Dutch Factoids from Text.*

Waarom heb je een Google Award gekregen? Google steunt onderzoeksprojecten op het gebied van de 'digital humanities'. Dit is een vakgebied waarin software wordt ontwikkeld voor de ondersteuning van onderzoekers in de geesteswetenschappen, zoals historici en literatuurwetenschappers. Wij hebben een aanvraag geschreven voor de ontwikkeling van software die feiten extraheert uit teksten, in het bijzonder teksten op Wikipedia. Dit kan handig zijn voor het snel terugvinden van feitelijke informatie over personen, plaatsen, jaartallen, titels, enzovoort, zonder lange stukken tekst door te hoeven lezen. De aanvraag voor ons project, getiteld *Extracting Dutch Factoids from Text,* is gehonoreerd.

Wat houdt deze award precies in? Het is een geldbedrag waarvoor een wetenschappelijk programmeur en ik negen maanden aan dit project kunnen werken. In wetenschappelijke termen is dat een kort project, maar het geeft ons wel de kans om de eerste stappen te zetten in de toekomstige ontwikkeling van geavanceerde zoektechnologie voor het ondersteunen van geesteswetenschappelijk onderzoek.

Hoe gaat het nu verder met het project? Een belangrijk onderdeel van de methode is een programma dat de syntactische structuur van zinnen kan analyseren: wat is het onderwerp, wat is het belangrijkste werkwoord en wat is het lijdend voorwerp. Dit is eenvoudig voor korte zinnen, maar een stuk ingewikkelder voor lange zinnen. We zitten momenteel volop in de ontwikkeling van de software en hopen in juni de eerste resultaten te presenteren op een congres over computerlinguïstiek. Het project loopt nog tot 1 oktober.

Wat is je vooropleiding? Ik heb van 1998 tot 2002 taal- en spraaktechnologie gestudeerd in Nijmegen, een opleiding die nu helaas niet meer als zodanig bestaat. Mijn promotieonderzoek, van 2005 tot 2009, ging over het automatisch beantwoorden van waarom-vragen.

Je allereerste baan? Voordat ik met mijn promotieonderzoek begon, heb ik twee jaar bij Polderland gewerkt, een klein bedrijf dat taaltechnologie ontwikkelde, waaronder de spellingscontrole voor het Nederlands die in Microsoft Office zit.

Hoe hebben zoekmachines het vak van de informatieprofessional veranderd? Zoekmachines hebben ervoor gezorgd dat informatie veel toegankelijker is geworden. Niet alleen omdat er nu veel meer informatie digitaal beschikbaar is dan in de jaren zeventig en tachtig, maar ook vanwege de mogelijkheid om invoer in natuurlijke taal te geven, in plaats van afhankelijk te zijn van database-interfaces.

Het hoogtepunt in je loopbaan? Mijn promotie, in april 2010.

Welke vakbladen zijn het belangrijkst voor je? Wetenschappelijke tijdschriften op mijn vakgebied: *Computational Linguistics*, *Information Retrieval* en *Information Processing and Management*.

Wat is je favoriete site of weblog? Ik denk dat ik kies voor PinkBullets, een online magazine waar ik zelf een wekelijkse column voor schrijf. Maar ik ben ook actief op Facebook en Twitter en heb een RSS-abonnement op een heleboel websites, waaronder PhD Comics, Recensiekoning, nrc.next en GeenStijl.

En je favoriete literaire werk? Dat is een onmogelijke vraag. Laat ik er een paar noemen: *Tirza* van Arnon Grunberg, *De Gevleugelde Kat* van Isabel Hoving, *Into the Wild* van Jon Krakauer, *Het Huis van de Moskee* van Kader Abdolah en de *Millennium-trilogie*, als dat onder literatuur valt.

Welk papieren boek las je het laatst? *Winter's bone* van Daniel Woodrell. En ik ben momenteel *Life of Pi* van Yann Martel aan het lezen.

Heeft het papieren boek nog toekomst? Voorlopig nog wel. Een e-reader of tablet is wel ontzettend handig omdat het veel minder ruimte inneemt dan een stapel boeken. Maar het zal nog wel even duren voordat papieren boeken niet of nauwelijks nog verkocht worden.

En welke elektronische publicatie las je het laatst? Ik lees al mijn vakliteratuur elektronisch, dus ik heb dagelijks pdf-bestanden openstaan waar ik delen uit lees.

De beste zoekmachine die je kent? Google, al is Bing van Microsoft ongeveer net zo goed. De beste recente verbetering aan Google is dat de zoekmachine steeds beter kan inschatten wat je bedoelt met je zoekvraag: wil ik documenten, filmpjes, afbeeldingen of een plattegrondje zien? Of wil ik misschien een conversie van maten of valuta? Google maar eens op *3 stone 5 pound in kilo*.

Je favoriete vrijetijdsbesteding? Basklarinet spelen in mijn orkest Philharmonie Gelre, vooral als we uitdagend repertoire op de lessenaar hebben.

Wat had je willen zijn als...? Ik wilde heel lang journalist worden, maar zocht uiteindelijk toch de uitdaging van een academische opleiding. Nu ben ik alleen nog columnist voor PinkBullets. <

OVERSTAP

>> **Kinnema van Eik** heeft na 28 jaar het bibliotheekvak verlaten. Zij werkte eerst 26 jaar bij de Koninklijke Bibliotheek en daarna een aantal jaren in het Kennis- en Informatiecentrum van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). Sinds begin 2011 is zij werkzaam bij de afdeling communicatie van de WRR.

>> Historicus en boekwetenschapper **Hans Mulder** is per 1 mei benoemd als nieuwe conservator van de Artis Bibliotheek bij de Bijzondere Collecties. Hij is nu nog werkzaam als conservator oude en bijzondere drukken bij de Universiteitsbibliotheek Utrecht. Mulder volgt **Piet Verkruijsse** op, die vanaf 2005 als interim-conservator aan de Artis Bibliotheek was verbonden. <

Hans Mulder

Mail Overstaptips naar redactie@informatieprofessional.nl

> BOEKEN- EN ABONNEMENTENSERVICE

EBSCO Information Services
Postbus 204
1430 AE AALSMEER
Tel 0297-386386
Fax 0297-386387
www.ebsco.nl

Van Dijk Zakelijk
Postbus 486
3990 GG Houten
Tel 088 234 59 00
Fax 030 638 69 58
klantenservice@vandijkzakelijk.nl
www.vandijkzakelijk.nl

Leverancier van vakinformatie. Laat het beheer over uw abonnementenpakket en boekbestellingen aan Van Dijk Zakelijk over, en creëer voor uzelf overzicht en kostenbesparing.

> CONSULTANCY
> ADVIESBUREAUS

InfoManagement
Postbus 79010
1070 NB Amsterdam
Tel 020-6707686
info@infomanagement.nl
www.infomanagement.nl

Infomare
Postbus 333
4530 AH Terneuzen
Tel 0115-608699
www.infomare.eu

Ingressus
Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260
Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

Reekx
Damsterdiep 231
9713 ED Groningen
Tel 050-3124618
Fax 050-3120592
www.reekx.nl

> INFORMATIEPROVIDERS
> HOSTS

EBSCO Information Services
Postbus 204
1430 AE Aalsmeer
Tel 0297-386386
Fax 0297-386387
www.ebsco.nl

> OPLEIDINGEN
> CURSUSSEN
> BIJSCHOLING

Erasmus Academie
Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
Tel 010-4081839
info@erasmusacademie.nl
www.erasmusacademie.nl

Ingressus
Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260
Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

GO opleidingen
Postbus 164
2270 AD Voorburg
Tel 070-3512380
Fax 070-3549789
www.GOopleidingen.nl

Hogeschool van Amsterdam / Archiefschool
Postbus 1025
1000 BA Amsterdam
Tel 020-5954788
www.archiefschool.nl

> PERSONEEL
> WERVING & SELECTIE
> DETACHERING

Ingressus
Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260
Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

Randstad/ProBiblio
Opaallaan 1180
2132 LN Hoofddorp
Tel 023-5546275
www.probiblio.nl/randstad

Reekx
Damsterdiep 231
9713 ED Groningen
Tel 050-312 46 18
Fax 050-312 05 92
www.reekx.nl

> SCANNEN
> DIGITALISEREN
> MICROVERFILMING

Karmac
Pascallaan 74
8218 NJ Lelystad
Tel 0320-286969
kms.karmac.nl

> SOFTWARE

Adlib
postbus 1436
3600 BK Maarssen
Tel 0346-586800
Fax 0346-561655
www.adlibsoft.com

Nedap Library Solutions
Parallelweg 2
Postbus 6
7140 AA Groenlo
Tel 0544-471111
Fax 0544 463475
www.nedaplibrary.com

Infor Library
and Information Solutions
Statenlaan 65
5223 LA 's-Hertogenbosch
Tel 073-6205222
Fax 073-6205298
www.vubis-smart.com

> UITGEVERS

ProQuest
The Quorum, Barnwell Road
Cambridge CB5 8SW
United Kingdom
Tel +44-(0)-1223215512
Fax +44-(0)-1223215513
www.proquest.com

Ook een vermelding van uw bedrijf? Bel Jocelyne Koenders bij Acquire Media op 038-4606384 of mail jkoenders@acquiremedia.nl.

Reekx

Adviseurs en dienstverleners in informatievoorziening

Kennisthema's van Reekx zijn onder andere archiefbeheer, digitale bibliotheek, het nieuwe werken, documentmanagement en informatiemanagement. Reekx levert professionals op elk gewenst onderdeel van een traject en biedt op dit terrein diverse mogelijkheden. Met professionele vakmensen ondersteunt Reekx bij het managen, coördineren of uitvoeren van een project. De Reekx-medewerkers hebben ervaring in het uitvoeren van projecten op verschillende vakgebieden en het merendeel is opgeleid in de projectmanagementmethodiek Prince II.

advies | detachering | projectmanagement | werving & selectie | training & opleiding

Damsterdiep 231
9713 ED Groningen
T: +31 (0)50 3124618
F: +31 (0)50 3120592
E: info@reekx.nl
I: www.reekx.nl

Graadt van Roggenweg 328-334
(blok D)
3531 AH Utrecht
T: +31 (0)30 2982355